

DOGODKI

Slavnostna seja
Priznanja ZZB
NOB Slovenije

STRAN 3

NAŠ POGOVOR

Mojca Žerak
Negotov položaj
mladih

STRAN 4

KONCERT

Bolnica Franja
22. junij –
Bratje, zapojmo!

STRAN 11

AKTUALNO 9. maj 1945–9. maj 2024

Dan zmage

Maj je čas bujne pomladi, je čas razcveta in novega življenja. Prav poseben je bil maj leta 1945, ko sta srca ljudi ožarjali in navduševali dve pomladi hkrati. Tisto drugo pomlad so v slovenska mesta in vasi zmagovito prinašali partizanski borci. Ljudje so jih navdušeno pozdravljali in zasipali s cvetjem. Vrstili so se mitingi in goreli so kresovi. V pozdrav so vrele besede: zmaga, svoboda, mir, nikoli več vojne! Globoko v dušah je telo upanje na vrnitev bližnjih, ki jih je odtujila vojna vihra. Ob snidenjih so kovali načrte za novo in boljše življenje. Ljudje so dobili potrditev, da niso bili zaman upor, življenja, neizmerno žrtvovanje in solidarnost v najtežjih trenutkih fašističnega in nacističnega terorja ter boja za slovenstvo.

Ob letošnjem dnevu zmage je bil čas, da smo podoživeli zanos partizanskih zmagovalcev, ki so izbrali pravo stran zgodovine; da smo znova postavili v ospredje vrednote svobode, miru, solidarnosti, enakosti, socialne pravičnosti in protifašizma. Zahtevamo pogajanja za mir in recimo ne vojni in oboroževanju; zavrnilimo vsak poskus povečevanja enega naroda nad drugim

Prihod partizanov v Ljubljano 9. maja 1945 (Foto: Vlado Vavpotič, hrani MNZS)

in obsodimo genocidna ravnanja; izkažimo solidarnost do beguncev, kot so jo drugi izkazali našim izgnancem med narodnoosvobodilnim bojem, in ne postavljamo novih ograj na meje; dvignimo glas za uveljavljanje človekovih pravic na delovnem mestu, v javnem življenju in doma vključno s pravico žensk, da odločajo o svojem telesu! V evropskem volilnem letu pa zaupajmo našo skupno prihodnost tistim kandidatom, ki cenijo izročila narodnoosvobodilnega boja in uresničujejo njegove vrednote! Obudimo zanos pomladi zmage in osvoboditve in se uprimo poskusom obujanja fašizma!

Marijan Križman
predsednik ZZB NOB Slovenije

AKTUALNO

Volitve v Evropski parlament

Pred nami so volitve v Evropski parlament. EU je naša širša domovina, zato to niso nič manj pomembne volitve od državnobor-skih ali lokalnih. V nemirnem času, ki ga živimo, so prelomne. Zato je pomembno, da bodo o naši skupni prihodnosti odločali zagovorniki solidarne, humane in socialno pravične politike, ki ne izključuje, temveč povezuje. To je še kako pomembno tudi v odnosu do varnostnih vprašanj, ki so eden večjih izzivov v naslednjem mandatu organov EU, zato ni vseeno, za kakšno politiko glasujemo.

Odločno se uprimo in se odpravimo na volišča, izberimo možnosti, ki ohranjajo mir in krepijo izvirne temelje EU, protifašizem in protinacizem, ki krepijo demokracijo, vladavino prava in človekove pravice. Nimamo planeta B, zato so varovanje okolja, pravica do zdrave hrane, čiste vode in zraka velika odgovornost tako posameznih držav kot Unije. Evropsko unijo približajmo državljanom, da bo njihov glas slišan in upoštevan, ter zgradimo stabilnejšo in odpornejšo povezavo evropskih držav.

Svetovni mir je pred veliko preizkušnjo. Evropska unija je obkrožena z vojnimi žarišči in še vedno tlečim nemirnim Balkanskim polotokom. Ne dovolimo netenja sovražnosti in paktiranja z idejami, ki so lahko nevaren zametek ponovitve obdobja pred skoraj 80 leti in balkanske morije. Ne dovolimo, da bi

odločale sile, ki stavijo na nevaren populizem, slabljenje enotnosti in protievropsko držo v novi preobleki naraščajočega nacionalizma, nestrpnosti in ekstremizma.

Ko se volivke in volivci, članice in člani ZZB, odločamo, kateri stranki ali državljanski pobudi bomo dali svoj glas, premislimo:

– kdo spoštuje uporniško zgodovino Slovenije in dejanja Slovencev in Slovencev, ki so v času okupacije z zmagovitim bojem postavljali temelje naši državi;
– komu so blizu vrednote narodnoosvobodilnega boja, ki so hkrati tudi vrednote Evropske unije, Organizacije združenih narodov in drugih mednarodnih organizacij;
– katere stranke utemeljujejo svoje delovanje na vrednotah protifašizma ter zavračajo laži, podtikanja in druge poskuse diskreditiranja narodnoosvobodilnega boja in Osvobodilne fronte.

Simbolično je Evropska zastava sestavljena iz kroga dvanajstih zlatorumenih peterokrakih zvezd, ki pomenijo popolnost, celovitost, enotnost in povezanost.

Volitve v Evropski parlament so priložnost, da glasujemo za tiste, ki te vrednote zagovarjajo in branijo, da bo tudi naša zvezda svetila močno in ponosno.

Smrt fašizmu, svoboda narodu! Srečno in gremo voliti!
Predsedstvo ZZB NOB Slovenije

AKTUALNO Poljana

79. obletnica zadnjih bojov v drugi svetovni vojni

Člani borčevskih in protifašističnih delegacij bivših jugoslovanskih republik z ministrom za obrambo Marjanom Šarcem pri spomeniku Svobodi in miru. Foto: Manja Konkolič

Na Poljani je bila 18. maja osrednja spominska slovesnost ob 79. obletnici zadnjih bojov druge svetovne vojne, ki so jo pripravili Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, Združenje borcev za vrednote NOB Mežiške doline in koroške občine. Slavnostni govornik je bil minister za obrambo

Republike Slovenije Marjan Šarec, ki je med drugim dejal, da brez narodnoosvobodilnega boja se mi danes ne bi mogli prištevati k protinacistični koaliciji in biti v družbi evropskih narodov, ki so si prizadevali za svobodo, mir, vladavino prava, skratka za vse tiste evropske vrednote, ki jih danes živimo.

Skupni venec k spomeniku Svobodi in miru na Poljani so položile tudi delegacije borčevskih in protifašističnih organizacij držav nekdanje skupne države ter s tem dejanjem simbolično potrdile, da so se borci iz celotne nekdanje

NADALJEVANJE NA STRANI 2

DOGODKI 20. april 1944

80 let prisege slovenskega domobranstva Adolfu Hitlerju

Minilo je osemdeset let, od dne, ko so pripadniki Slovenskega domobranstva 20. aprila 1944 Adolfu Hitlerju na njegov rojstni dan prisegli zvestobo. Čez dobrega pol leta, 30. januarja 1945, so mu še enkrat prisegli na obletnico njegovega prevzema oblasti leta 1933, ko je postal predsednik vlade.

Slovensko domobranstvo so ustanovili nacisti, delovalo pa je pod neposrednim poveljstvom organizacije SS, katere vodji sta bila Adolf Hitler in Heinrich Himmler. Poveljnik Slovenskega domobranstva je bil general SS Erwin Rö-sener, po vojni obsojen kot vojni zločinec. Organizacija SS je bila na

Mednarodnem vojaškem sodišču v Nürnbergu razglašena za zločinsko organizacijo, odgovorno za smrt milijonov ljudi v holokavstu in druge zločine. Slovensko domobranstvo je bilo zločinsko, je najtemnejši madež naše preteklosti in ni in nikoli ne more biti del naše državotvorne zgodovine. Lahko nas le bridko opominja, kam vodi izdaja, ko se zaradi ozkih lastnih koristi obrne hrbet lastnemu narodu in vzame orožje, plačilo in hrano od sovražnika, ki je prišel, da bi naš narod uničil. Nekateri tega še danes nočejo priznati, ker sta sramota in bolečina izdajstva neminljivi, ter se trudijo to poglavje izbrisati iz

naše zgodovine. Iz obupa in zavisti pa bi partizane, pripadnike mednarodno priznane vojske zavezništva Združenih narodov, naredili za zločince. V svojih pritlehnikih poskusih zlorabe zgodovine v politične namene so pripravljeni sramotiti lastni narod in državo doma in v tujini. A sramota prisege Adolfu Hitlerju in »veliki Nemčiji« ostaja zgodovinsko dejstvo in zlorabe tragičnih dogodkov druge svetovne vojne ne morejo spremeniti zgodovinske resnice. Slovensko domobranstvo bo za vedno ostalo slovenska zabloda in sramota.

Marijan Križman,
predsednik ZZB NOB Slovenije

■ DOGODKI Sredgora

Leto domovine

Leto 2024 je občina Črnomelj razglasila za leto domovine, saj letos mineva 80 let od zasedanja SNOS v Črnomlju. Na njem sta se oblikovali slovenska država in njena oblast. Poleg drugih pomembnih sklepov je bil sprejet tudi sklep o pravici slovenskega naroda do oblikovanja lastne vlade. Poleg tega, da ima občina Črnomelj datum zasedanja SNOS za svoj občinski praznik, je občinski svet želel dati letošnjemu letu še večji poudarek z razglasitvijo leta 2024 za leto domovine. V to praznovanje smo se vključili tudi v Združenju borcev za vrednote NOB Črnomelj. Tako smo v februarju že pripravili pohod do prvega začasnega zbirališča belokranjskih partizanov pri Miklerjih, 27. aprila pa smo se podali na pohod po poteh gozdne železnice do začasnega groba komandanta Franca Rozmana - Staneta na Sredgori pri Planini. V organizaciji podpredsednika KO ZB za vrednote NOB Črnomelj Marjana Kastelica in vodstva ZB za vrednote NOB Črnomelj se je okoli 50 pohodnikov podalo na pohod s startom pri Sredgorski luži. Vodstvo je prevzela Roza Mohar, članica ZB za vrednote NOB Semič, saj je dobra poznavalka zgodovine in hkrati gonilna sila pri ohranjanju, označevanju in urejanju spominskih obeležij in bolnic iz časa narodnoosvobodilnega boja na območju Kočevskega roga.

S svojo prisotnostjo so nas počastili tudi člani Kulturno-zgodovinskega društva Franc Rozman - Stane. Pri počastitvi leta domovine bomo sodelovali še z nekaterimi prireditvami. V načrtu pa imamo tudi nekaj dejavnosti v sodelovanju z združenjema iz Semiča in Metlike.

ZB za vrednote NOB Črnomelj

Koncert PPZ

Partizanski pevski zbor, ki je bil ustanovljen 20. aprila 1944 kot Invalidski pevski zbor, bo v počastitev 80. obletnice pripravil 5. junija ob 20. uri jubilejni koncert, ki bo v Galusovi dvorani Cankarjevega doma v Ljubljani. Pevci so imeli doslej okoli 3600 nastopov, prepevajo pa partizanske pesmi, tuje pesmi upora in domoljubne pesmi iz zgodovine zadnjih stotih let.

NADALJEVANJE S STRANI 1

79. obletnica zadnjih bojov v drugi svetovni vojni

Jugoslavije tudi v zaključnih bojih na Koroškem skupno borili in umirali za svobodo. Danes je skupno sporočilo boj proti vojnam, prizadevanje za mir, razumevanje in sodelovanje med ljudmi, narodi in državami ter tudi prizadevanje za miroljubno odpravljanje še tako velikih težav. V imenu vseh veteranskih delegacij je pozdravni govor imel član predsedstva Zveze borcev NOB Srbije Zoran Jakovljevič.

Dan pred slovesnostjo na Poljani (17. maja) so se delegacije borčevskih in protifašističnih organizacij iz držav nekdanje skupne države udeležile delovnega srečanja na sedežu ZZB NOB Slovenije v Ljubljani. Člane delegacij, ki so jih

sestavljali predsednik Zveze borcev NOB Bosne in Hercegovine Sead Đulić in član predsedstva Mustafa Polutak, podpredsednika Zveze borcev NOB Črne gore Stevan Radunović in Miloja Dakić, član predsedstva Zveze borcev NOB Srbije Zoran Jakovljevič z ženo in član predsedstva Zveze borcev in antifašistov Hrvaške in predsednik Zveze društev Josipa Broza Tita Hrvaške Jovan Vejnović, so sprejeli predsednik ZZB NOB Slovenije Marjan Križman, generalna sekretarka Manja Konkolič, predsednik Komisije za mednarodne odnose Marjan Šiftar in članica predsedstva Julijana Žibert. Pogovor je potekal predvsem o zaznamovanju 80. obletnice zmage nad fašizmom, ki jo bomo

proslavili prihodnje leto. Delegacijo borčevskih in veteranskih organizacij je sprejela tudi predsednica Državnega zbora mag. Urška Klakočar Zupančič. V pogovoru je bil poudarjen pomen vzajemnega spoštovanja in povezovanja združenj borcev ter dobrega sodelovanja. Predstavljeni so bili nekateri projekti, v katerih sodelujejo ter so usmerjeni v ohranjanje demokratičnih vrednot v družbi in presegajo meje posamezne države. Obisk se je nadaljeval na Koroškem v Avstriji, kjer so položili skupen venec s predsednikom Zveze koroških partizanov Milanom Wuttejem in sekretarjem Nikolajem Oraschem položili skupen veneck osrednjemu partizanskemu spomeniku v Železni Kapli.

Na pokopališču v Železni Kapli je pokopanih 120 partizanskih borcev in 34 žrtev, ki jih je fašistična policija pobila na domovih, ker so podpirali partizane. Grobovi padlih so raztreseni po vsem pokopališču, skupen pa imajo spomenik, visok marmornat kvader na sredini pokopališča z vklesanimi 78 imeni padlih borcev. Z njimi počiva še 26 neznanih borcev. Na spomeniku so imena 60 domačinov in 14 Jugoslovanov, trije borci so bili sovjetski državljani, eden pa poljski. Med borci počiva tudi domačin, narodni heroj Franc Pasterk - Lenart, prvi komandant Prvega koroškega bataljona.

Manja Konkolič

■ FILM RTV Slovenija – TV Koper Capodistria

Pozabljeni prekomorci

Na predvečer praznika dneva upora so 26. aprila ZZB NOB Slovenije v sodelovanju s Pokrajinskim arhivom Koper in Pokrajinskim muzejem Koper v koprskem Pokrajinskem muzeju pripravili premiero dokumentarnega filma Regionalnega TV Programa Koper – Capodistria Prekomorci Campo 65 - Pozabljeni. Avtor filma je novinar Miloš Batistuta, pod režijo se je podpisala Sonja Cerkenik, direktor fotografije pa je Damjan Volk.

Dokumentarni film Pozabljeni pri naša enega od kamenčkov v mozaiku zavedanja, kako drugačna je bila izkušnja Primorcev in Istranov v času fašizma; kako so tisoči prisilno zapustili svoje domove, nekateri kot italijanski vojaki, drugi kot interniranci in konfiniranci; kako so živeli in preživeli v izgnanstvu v južnem delu Italije in kako so se po njeni kapitulaciji v prekomorskih brigadah pridružili partizanski vojski ter odi-

grali pomembno vlogo v zaključnih bojih osvoboditve države. Po vojni pa so se morali še leta po vojni boriti za svoj status, kajti imeli so jih za drugorazredne partizane.

Film nas popelje v italijansko deželo Apulijo, v taborišče v Gravini, Campo 65, kjer ostanki zidov še vedno pričajo o Slovencih. Spomin nanje ohranjajo tudi tamkajšnji prebivalci. Preplet dragocenega pričevanja enega zadnjih še živečih prekomorcev, spomini sorodnikov, zgodovinski in borčevski pogled, arhivske fotografije ter posnetki, vse to je avtorjev poklon narodnozavednim Primorcem – prekomorcem. Dokumentarni film je nastal v produkciji Regionalnega TV-programa v Regionalnem RTV centru Koper Capodistria. Po premieri filma so avtorji govorili o tem, kako je film nastajal, pa o vtisih s snemanja v južni Italiji: »Zbrali smo veliko materiala, posneli vrsto pričevanj

Avtorji filma Pozabljeni: Sonja Cerkenik (desno), Miloš Batistuta (drugi z desne) in Damjan Volk (levo)

in pridobili arhivske posnetke, ki bi si zaslužili objavo. Odpirajo se možnosti, da bi lahko posneli nadaljevanje tega projekta,« je povedal Miloš Batistuta, ki tako kot režiserka Cerkenikova v teh dneh odhaja v pokoj. V znamenje zahvale je član predsedstva ZZB NOB Slovenije

Janez Alič predal ustvarjalcem dokumentarnega filma spominske kovance Franca Rozmana - Staneta. Za film še posebej na Primorskem vlada veliko zanimanje. Na TV Slovenija naj bi ga predvajali jeseni.

S. B.

■ DOGODKI Pohod Novo mesto v žici

Spomin na čas upora in poguma

Dan upora proti okupatorju so Novomeščani tradicionalno počastili s pohodom Novo mesto v žici. Praznovanje se je končalo z osrednjo kulturno prireditvijo v novomeški občini. Pohodniki in pohodnice so se na pohod podali s treh startnih točk v Novem mestu: iz Žabje vasi, Ločne in od bunkerja na Drski. Lepo vreme je privabilo veliko obiskovalcev, ki so prehodili del poti Novo mesto v žici in se spomnili Osvobodilne fronte. Ta je kmalu po okupaciji združila sile upora, kar je preraslo v vsenarodni osvobodilni boj in bilo navdih za številna osvobodilna gibanja v Evropi.

Tokratni pohod ni minil samo kot spomin na leta vojne in okupacije, temveč so organizatorji v Združenju borcev za vrednote NOB Novo mesto poudarili prizadevanje za mir in končanje vojn, ki se tudi danes še vedno pojavljajo v Palestini, Ukrajini in drugod. Svoboda in mir žal še vedno nista samoumevna za vse prebivalce našega skupnega sveta.

Skupine pohodnikov so se ustavile na Glavnem trgu in pred ložo herojev, kjer so v spomin na padle

borce, borke in talce položili venec, nato pa so se odpravili proti Pumpnci, kjer se je pohod sklenil z osrednjo praznično slovesnostjo v Novem mestu. Na njej je zbrane nagovoril predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Novo mesto Dušan Černe. V svojem govoru je poudaril, da so bili okupacijski režimi po Evropi različni, da pa je žal ravno Slovenijo okupator obsodil na uničenje, čemur se je odločno uprla Osvobodilna fronta.

Dr. Jožica Jožef Beg je z mislijo, da je partizanstvo v veliki meri vključevalo tudi kulturo, pripravila pester kulturni program in v kratkem orisu medvojnega dogajanja poudarila, da je »štiri leta trajal neizprosni boj za svobodo, v katerem se je kalil slovenski narod in se je gradila slovenska država. Samo pomislimo na žico obdana mesta, tudi Novo mesto je bilo med njimi, pa na Pohorski bataljon, Dražgoše, Javorovico, požgane vasi, taborišča smrti, na tisoče

talcev ... grozljive smrti, ki jih niso zakrivali le okupatorji, ampak tudi in pogosto celo predvsem njihovi sodelavci. Žal se je tudi takrat uresničila misel Franceta Prešerna: Slovenec že mori Slovenca, brata / kako strašna slepota je človeka.«

Na Pumpnci so nastopile recitatorke Heda Kastelic, Silva Kužnik, Terezija Potočar ter harmonikar Peter Moravec in kitarist Matevž Šega.

Luka Horvat

DOGODKI *Podelitev priznanj*Slavnostna seja predsedstva
ZZB NOB Slovenije

Dobitniki zlatih plaket

Ob 83. obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda in državnem prazniku dnevu upora proti okupatorju je bila 25. aprila v Ljubljani slavnostna seja predsedstva ZZB NOB Slovenije. Seje so se poleg članov predsedstva, sveta, članov delovnih teles Zveze udeležili predstavniki veteranskih in domoljubnih organizacij Slovenije in podžupan Mestne občine Ljubljana Boštjan Koritnik, na njej pa so podelili tudi najvišja priznanja slovenske borčevske organizacije. Slavnostni govornik na slovesni seji je bil predsednik zveze Marijan Križman.

Letos je predsedstvo podelilo osem zlatih plaket najboljšim krajevnim organizacijam ZB NOB. Prejeli so jih: Krajevna organizacija ZB NOB Apače, Krajevna organizacija ZB NOB Bizeljsko, Krajevna or-

dosežkov narodnoosvobodilnega boja slovenskega naroda, spoštovanje žrtev in ohranjanje kulturne dediščine tega boja ter vključevanje mladih rodov v uresničevanje programskih nalog zveze so na predlog združenj prejeli: Andrej Bolčina iz Združenja borcev Škofja Loka, Franci Gerbec iz Združenja borcev Domžale, Vojko Hobič iz Združenja borcev Bovec – Kobariid - Tolmin, Branka Kastelic iz Združenja borcev Ljubljana Moste - Polje, Zlata Kranjec iz Združenja borcev Ljubljana Šiška; za življenjsko delo Jože Rakun iz Združenja borcev Zg. Savinjska dolina in Dušan Vidmar iz Združenja borcev Kočevje, ŽELVA, podjetje za usposabljanje in zaposlovanje invalidov, Ljubljana (za zavzemanje za ohranjanje in vzdrževanje

Pohod ob žici po Poti spominov in tovarštva 9. maja v Ljubljani – mestu heroj) in Henrih Palčič iz Zagorja ob Savi.

Na predlog predsedstva zveze so zlate plakete prejeli: Herman Janež, ml. za uspešno vodenje Taboriščnega odbora Rab - Gonars in za organizacijo tradicionalnih prireditev v Kamporju na Rabu; Matjaž Špat za uspešno vodenje Taboriščnega odbora Ravensbrück in za organizacijo številnih srečanj in prireditev s taboriščnicami; dr. Andrej Ule za sodelovanje v Skupnosti internirancev Dachau in prispevek pri ohranjanju spomina na taborišče in taboriščnike ter družini Rozman iz Spodnjih Pirnič za vzorno skrb za rojstno hišo narodnega heroja Francca Rozmana - Staneta. V kulturnem programu sta nastopila Anton Haban in Nejc Jemc, dogodek je povezovala dr. Mojca Poredoš.

**Najvišje priznanje
Albinu Piberniku**

Najvišje priznanje, listino Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije za leto 2024, je prejel Albin Pibernik kot priznanje za svoj osebni prispevek k resnici narodnoosvobodilnega boja.

Je eden redkih še živih udeležencev druge svetovne vojne in najdejavnejših pripovedovalcev o vojnih grozotah. Skupaj s starši je kot otrok doživel ustanovitev Prve proletarske brigade, bil je najmlajši udeleženec legendarnega igmanskega pohoda januarja 1942. Na tem pohodu je bil oče ranjen, mama pa je za posledicami ozeblin umrla v Foči. Znano je, da ga je v svoje varstvo za nekaj mesecev vzel Tito. Po vojni je bil 14 let vojaški pilot, nato je 21 let delal v slovenski letalski družbi Adria Airways, kjer je tudi po upokojitvi deloval kot inštruktor. Kot dolgoletni član ZZB NOB Ljubljane in Slovenije ob izjemni predanosti izročilom narodnoosvobodilnega boja veliko prispeva k uveljavljanju vrednot narodnoosvobodilnega boja kot eden najbolj prepričljivih govorcev o nesmislu vojne. S svojim delom si trajno prizadeva za ohranjanje pomena partizanskega boja in zmage nad nacifašizmom.

S. B., foto: Iztok Pipan

Najvišje priznanje je Marijan Križman (desno) predal Albinu Piberniku.

ganizacija ZB NOB Fram, Krajevna organizacija ZB NOB Krka, Krajevna organizacija ZB NOB Rakitovec - Pšajnovica, Občinska organizacija ZB NOB Dolenjske Toplice, Društvo borcev za vrednote NOB Gaberje in Združenje borcev za vrednote NOB Dovje - Mojstrana.

Zlato plaketo za predano, dejavno in zelo uspešno utrjevanje zgodovinske resnice, vrednot in

pomnikov zgodovine, povezanih z narodnoosvobodilnim bojem, v Ljubljani in na nekaterih območjih po Sloveniji; za skrb za obnovo in vzdrževanje spomenikov in njihovih okolice, še posebej za 30-letno vestno vzdrževanje Poti spominov in tovarštva, ki poteka ob žici okupirane Ljubljane; za sodelovanje pri organizaciji nacionalnih lokalnih prireditev, kot je vsakoletni

KOLUMNA

Dr. Martin Premk

Staro in mlado

Nihče niti dobro ne ve, zakaj sploh potrebujemo Državni svet, vsekakor pa ga ne potrebujemo zato, da ima predsednik sveta nagovore na proslavah, ki se spominjajo naše zgodovine, kot je bila proslava ob dnevu upora v Črnomlju. Če pa se že hoče pečati z zgodovino, bi moral predsednik Državnega sveta vedeti vsaj to, da je bila Narodna vlada Slovenije ustanovljena 5. maja 1945 v Ajdovščini in ne 15. maja v Ljubljani. Prav tako bi lahko vedel, da so bili med ustanovnimi člani Osvobodilne fronte krščanski socialisti in ne »krščanski demokrati«. No, morda pa je njegovo poznavanje zgodovine tako šibko in zmedeno, da misli celo, da je bil med ustanovitelji Osvobodilne fronte tudi Lojze Peterle.

Ker predsednik sveta prihaja z »desnega pola«, seveda ni šlo brez omenjanja »državlanske vojne«. Bi bilo prav zanimivo izvedeti, kje na Primorskem ali Štajerskem nam lahko spoštovani predsednik najde »državlansko vojno«. Prav tako bi bilo lepo izvedeti, kateri dve strani sta se pri nas bojevali med seboj v »državljanski vojni«. Morda so bili to na eni strani partizani, pripadniki zavezništva Združenih narodov, na drugi pa domobranci pod neposrednim poveljstvom nacistične organizacije SS? Tak spopad se je seveda res dogajal, pretežno na območju Ljubljanske nadškofije, a temu spopadu se tako kot drugod po svetu reče druga svetovna vojna. Kaj imajo »nezakoniti migranti« skupnega z Osvobodilno fronto, pa tako ali tako ve samo gospoda z »desnega pola«. Tudi sicer je bil govor predsednika Državnega sveta tak, da ni spadal na proslavo ob dnevu upora. Lahko pa bi šel z njim na kako proslavo obletnice Gospodarske zbornice ali pa na podelitev naslova »menadžerja leta«.

Govor na proslavi v Črnomlju je poleg gospodarskih spodbud glede naše zgodovine vseboval stvari, ki jih je že davno povozil čas. Razni »uravnoveženi pogledi« na našo zgodovino, posebno tisti z »desnega pola«, so se že zdavnaj pokazali kot zgolj spreobračanje in potvarjanje lastne zgodovine. To je zdaj »desni pol« s svojo nenehno zlorabo zgodovine presegel še s sramotenjem lastne države in lastne zgodovine

v tujini, kot to počnejo njihovi »trgovci s kostmi«. Isti judje, ki imajo polna usta »pietete« do vseh umrlih, nimajo zadržkov pri kazanju človeških ostankov na slikah ali oglasih, celo na jumboplakatih. Za svoje politične potrebe bi tragične zgodbe lastne zgodovine tako zdaj radi prodajali še tujcem. Kot da naša zgodovina nima ogromno svetlih plati, ki bi jih lahko predstavljali v tujini!

Naš upor proti nacizmu in fašizmu med drugo svetovno vojno bi bilo več kot vredno predstavljati tujcem, saj ga spoštuje ves svet, majhen narod v tem skupnem boju za obstoj človeštva prispeval mnogo več, kot bi lahko od nje pričakovali. Nasprotni »desni pol« s svojim brezumnim zagovarjanjem domobranstva pa svetu ne more ponuditi nič drugega kot »trgovanje s kostmi«. To počne že desetletja, saj mu kaj drugega ne ostaja. A kot je znano že iz antičnih časov, če se želi spremembe, se nima smisla spopadati

s starim, ampak se je treba osredotočiti na novo. Zato je tovrstna »izvajanja« najbolje prepustiti času, da jih dokončno povozi, in se posvetiti predvsem mladim. Navdušuje nas lahko to, da predvsem mladih tako podajanje zgodovine ne zanima več in tudi ne verjamejo več v enostranske prikaze zgodovine.

Mladi so vedno bolj razgledani in lahko vse sproti pre-

verijo na spletu. In če se pojavi politik, čigar oče naj bi se rešil kar iz dveh ali treh različnih brez, potem zelo kmalu spoznajo, kdo jim prodaja laži. Vsa svobodomiselnost in razgledana mladina si hitro razjasni, kdo je bil kdo med drugo svetovno vojno, in je ne zanimata spreobračanje in pretvarjanje preteklosti, temveč jo zanima prihodnost. Zanimajo jo mir, varno življenje, službe, stanovanja, zdravstvo. Želi si vrednot partizanstva, kot so svoboda, mir, tovarštvo in pogum, saj prav teh vrednot ni ostalo več veliko. Mlade zanima njihova prihodnost, ne pa zagrenjena preteklost. Zato so nekoč mladi imeli svoj dan, praznik mladosti, ki se je praznoval konec maja. A tudi »dan mladosti« je nekaterim postal trn v peti, čeprav slavi samo mladost, napredek in srečno prihodnost. Zato bi moral kar ves maj postati mesec mladih, ki slavi lepo in srečno prihodnost, kar mladi potrebujejo.

**Predsednik
Državnega sveta bi
moral vedeti vsaj to,
da je bila Narodna
vlada Slovenije
ustanovljena 5.
maja 1945
v Ajdovščini in ne
15. maja v Ljubljani.**

NAŠ POGOVOR

Mojca Žerak

Diplomirana komunikologinja, predsednica Sindikata Mladi plus

Negotov položaj mladih na trgu dela

Mojca Žerak je svojo aktivistično pot začela leta 2013, ko se je pridružila študentskemu društvu Iskra. Tam se je najprej spoznala s študentsko in visokošolsko politiko, pozneje, ko so v društvu ustanovili najprej delovno skupino in zatem delovni odbor, tudi s feminizmom. Članice feminističnega odbora v društvu Iskra so začele organizirati osmomarčne proteste z željo, da se temu pomembnemu dnevu vrne borbenost in se povežeta delavski in feministični boj za enakost in pravičnost. Leta 2020 se je zaposlila v Sindikatu Mladi plus, kjer se ukvarjajo predvsem z vprašanjem prekarnosti na trgu dela, obravnavajo pa še druga polja neenakosti, med njimi tudi neenakost med spoloma.

Dr. Maca Jogan

Začniva pogovor z vprašanjem, kaj vas je spodbudilo k zanimanju za pojave različnih oblik diskriminacije, iz kakšnih pojavov izhajajo vaša lastna spoznanja.

»Zanimanje za različne oblike diskriminacije in nepravilnosti so mi privzgojili starši, ki so me vzgajali z vrednotami empatičnosti, spoštovanja vseh ljudi in pravičnosti. Vedno so me učili, da moram z enakim spoštovanjem pozdravljati in obravnavati vse ljudi – v šoli, na primer, tako čistilko kot ravnateljico – in med njimi ne smem delati razlik. Z zgledom so mi tudi pokazali, da če zaznam nepravilnost, moram narediti, kar je v moji moči, da to preprečim. Občutljivost za različne družbene nepravilnosti se je okrepila, ko sem se leta 2013 pridružila progresivnemu študentskemu društvu Iskra. Kot mlada ženska sem večkrat začutila, da sem obravnavana drugače kakor moški okoli mene, in to me je vedno izredno motilo. V času srednje šole in študija sem veliko let delala kot natakara in bila pri delu pogosto žrtev diskriminacije in nadlegovanja. So me pa te izkušnje naučile, kako se v vsakdanjem življenju spoprijeti s tem, se postaviti zase in za druge ženske.«

Ali bi lahko na kratko predstavili svoje aktivistične izkušnje, preden ste se zaposlili v Sindikatu Mladi plus?

»S političnim aktivizmom sem se prvič srečala leta 2013 v društvu Iskra, ko smo želeli radikalno spremeniti delovanje Študentske organizacije Univerze v Ljubljani, jo demokratizirati, odločanje o porabi denarja predati študentom in študentkam, ki s svojim delom financirajo organizacijo. Druga fronta, ki smo jo odprli, je bila proti Zakonu o visokem šolstvu leta 2014. Takrat predlagani zakon je namreč uvažal možnost zaračunavanja šolnin, univerze pa je spodbujal k dodatni komercializaciji. Ta zakon smo prepoznali kot izredno škodljiv, zato smo organizirali večji protest proti sprejetju zakona in tako tudi pripomogli k ustavitvi uvedbe šolnin v Sloveniji.

V letih zatem smo se v Iskri nenehno borili proti kakršnim koli napadom na pravice študentov in poskusom komercializacije ali privati-

zacije visokega šolstva. V društvu sem se po nekaj letih bolj preusmerila v feministično delovanje in ena od stvari, na katere sem izredno ponosna, je bil začetek organiziranja protestov ob osmem marcu, mednarodnem dnevu žensk.«

Na sedanjem delovnem mestu imate vpogled v stanje na trgu dela, na katerem se vedno bolj razrašča prekarnost (negotovost) zaposlovanja, ki so ji izpostavljeni zlasti mladi. Kako obsežen je ta pojav v Sloveniji in kako vpliva na celoten trg dela, na položaj delojemalcev in delavske standarde?

»Na mojem zdajšnjem delovnem mestu sta obravnavanje prekarnosti in boj proti njej naše osrednje poslanstvo. Že leta opazamo, da je prekarnost v Sloveniji, sploh med mladimi delavkami in delavci, izredno prisotna. Različne prekarne oblike dela (študentsko delo, prisilni samostojni podjetniki, avtor-

na vse delavke in delavce. Prekar ni delavci so na neki način konkurenca redno zaposlenim, saj so za delodajalce prekarne oblike dela praviloma cenejše, predvsem pa se lahko delavca hitro znebijo, če želijo – pri prekarnih oblikah dela ni zakonsko nobenih varovalk pred tem, ni odpovednih rokov, odpravnin, sodelovanje se lahko prekine brez kakršnega koli razloga. Zato so ti delavci v izredno ranljivem in negotovem položaju in zato so delodajalcem take oblike dela zelo povšeči.

Mi opazamo, da se z razraščanjem prekarosti vračamo v preteklost, v čas pred obstojem delavskih pravic, krvavo priborjenih z

venije za delo. Zato mi pogrešamo dejavnejšo vlogo delovne inšpekcije v boju proti prikritim delovnim razmerjem. Poleg izboljšanja inšpekcijskega delovanja bi bilo v slovenski zakonodaji treba zagotoviti osnovno socialno varnost in delavske pravice vsem, ki delajo, ne glede na obliko dela.«

Kakšna je ozaveščenost mladih o možnem skupnem organiziranem delovanju za zmanjšanje prekarnosti?

»Večina mladih, ki dela v prekarnih oblikah dela, se iz osebne izkušnje zaveda vseh težav, ki jih tako delo prinaša. Mi večkrat izvajamo lastne raziskave, v katerih mlade povpra-

na enem in istem delovnem mestu, poleg tega pa jih nič ne varuje pred izgubo dela, če se uprejo delodajalcu – in to zadnje je ključna težava pri tem, da bi se jih več bilo pripravljenih izpostaviti in aktivirati v boju proti prekarosti. In je seveda popolnoma razumljivo, saj lahko kadarkoli brez razloga ostanejo brez dela; ostati brez dela pa pomeni ostati brez zaslužka in vira preživetja.«

In na koncu, kakšno vlogo lahko v prihodnje odigra sindikalno delovanje, gibanje?

»Sindikalno gibanje bi moralo pri ustavljanju prekarosti odigrati veliko pomembnejšo vlogo. Za zdaj

Mojca Žerak

Poleg izboljšanja inšpekcijskega delovanja bi bilo v slovenski zakonodaji treba zagotoviti osnovno socialno varnost in delavske pravice vsem, ki delajo, ne glede na obliko dela.«

delavskimi boji. Zato pa tako stanje seveda vpliva na delavski standard nasploh: več ko imamo prekarcev, manj imamo delavcev z zagotovljeno stabilnostjo in varnostjo v življenju. Poleg tega razširjanje prekarnosti izredno slabo vpliva na vse naše skupne sisteme – zdravstveni sistem, sistem socialne varnosti, pokojninsko in invalidsko blagajno – saj se od prekarnega dela odreja neprimerljivo manjši delež prispevkov v skupne sisteme kot od rednih delovnih razmerij. Če se prekarnost v Sloveniji ne bo ustavila, bomo čez leta imela še veliko hujše težave s financiranjem nujno potrebnih skupnih sistemov.«

Kaj bi bilo treba prednostno storiti, da bi se povečala stalnost zaposlovanja, s tem pa bi se tudi ustvarili temelji za ekonomsko stabilnost in neodvisnost mladih, posebej žensk?

»Pri našem delu opazamo predvsem to, da je mnogo prekarno zaposlenih v resnici v tako imenovanih prikritih delovnih razmerjih. To pomeni, da pri njihovem delu obstajajo vsi elementi delovnega razmerja in bi že po sedanjih zakonodaji morali imeti sklenjene pogodbe o zaposlitvi za nedoločen čas. Gre torej za kršitve delovno-pravno zakonodaje; za nadzor trga dela in kršitev na njem pa je pristojen Inšpektorat Republike Slo-

šamo o položaju na trgu dela, o težavah, s katerimi se spoprijemajo, o tem, v kakšni obliki dela bi želeli delati. Izsledki teh raziskav kažejo, da si velika večina mladih prekarne delavceve želi redno zaposlitev za nedoločen čas, da imajo hude težave zaradi prekarosti, ne morejo načrtovati prihodnosti, družine, ne morejo urejati stanovanjskega vprašanja, med njimi se kopičijo tudi duševne težave, katerih vzroki pogosto tičijo prav v nestabilnem položaju na trgu dela.

Med njimi so sicer tudi taki, ki denimo cenijo svobodo in prožnost, kar naj bi jim omogočal prekarne položaj, a tudi oni prej ali slej spoznajo, da imata ta prožnost in svoboda visoko ceno – ko na primer zbolijo, se poškodujejo, če želijo vzeti posojilo, načrtovati družino ipd., hitro uvidijo, da ta navidezna svoboda, ki ne daje nobene stabilnosti in varnosti, morda ni tako zelo svobodna.

Skupno organizirano delovanje proti prekarosti pa je izredno odvisno od posameznikov. Nekateri med njimi se izredno močno zavedajo nujnosti organiziranja, lani so se na primer z našo podporo dostavljavci hrane, ki delajo preko spletnih platform, povezali in se skupaj borili za izboljšanje razmer za delo. Je pa pri organiziranju prekarne delavceve več ovir: so izredno individualizirani, pogosto ne delajo

smo v Sloveniji mi edini sindikat, ki se strokovno in vsakodnevno ukvarja s tem vprašanjem, smo pa izredno majhen akter. Najprej bi se sindikalno gibanje moralo zavedati tega, kakšne posledice ima širjenje prekarosti na celoten trg dela, pa tudi na prihodnost članstva v sindikatih: večina sindikatov včlanjuje izključno redno zaposlene delavce, in če se prekarizacija ne bo ustavila, bo kmalu zmanjkalo kandidatov za članstvo v sindikatu. Zato menim, da imajo sindikati zunanje in notranje razloge za vključevanje v ta boj.

Poleg tega pa bi po mojem mnenju sindikati morali svojo vlogo v družbi nasploh razumeti širše: sindikati nismo tukaj izključno samo za naše članstvo, ampak moramo vedno stati na strani vseh ljudi, ki morajo za preživetje delati. To pomeni, da se moramo boriti za prekarne in tudi za vse druge delavce, ki niso naši člani, da se moramo boriti za storitve socialne države, ki jih ravno delavci in delavke nujno potrebujemo. Trenutno se mi zdi, da v Sloveniji med sindikati ni veliko takega zavedanja, tako da bi bil prvi korak preusmeritev iz strogo storitvenega načina delovanja za člane in članice v širše aktivistično in politično delovanje.«

Zahvaljujem se vam za pogovor in vam želim uspešno vodenje Sindikata Mladi plus.

REPORTAŽA Udin boršt 2024

Pohod prijateljstva in spomina

Na praznično soboto 27. aprila je v soorganizaciji Združenja borcev za vrednote NOB Kranj (ZB NOB Kranj) in krajevnih organizacij borcev za vrednote NOB Duplje in Kokrica potekal letošnji že 31. pohod prijateljstva in spomina Udin boršt 2024, ki je od prvega pohoda v letu 1993 prerastel domači in občinski okvir ter postal že uveljavljena regijska prireditve. Letošnjega pohoda se je udeležilo okoli 300 pohodnikov, med njimi že trinajstič tudi večje število članic in članov Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo (OZVVS Kranj) in Policijskega veteranskega društva Sever – Gorenjska (PVDGS). Spodbudno je bilo, da se ga je udeležilo tudi večje število mlajših pohodnikov.

Osnovna motiva tega pohoda sta v ohranjanju vrednot narodnoosvobodilnega boja in domovinske zavesti ter popularizacija rekreativnega pohodništva po še vedno dokaj neokrnjenem naravnem okolju krajinskega parka Udin boršt, ki ga je skupščina občine Kranj v daljnem letu 1985 prav na pobudo ZB NOB Kranj zavarovala z odlokom. Pohodniki so se že pred sedmo uro jutraj začeli zbirati na izhodiščni točki pred trgovskim centrom podjetja Mercator na Kokrici in se nato gleda na svoje psihofizične sposobnosti odločali za sedem- ali trinajstkilometrsko razdaljo po markiranih trasah, ki potekata po dobro uhojenih gozdnih poteh in cestah. Približno na polovici so se pohodniki na krajši trasi usmerili proti zaselku Cegelnica in nato mimo Zelencev proti izhodišču. Pohodniki na daljši trasi pa so nadaljevali pohod po gozdni cesti mimo umetnih jezerc Račnik do zatrep doline Želin (Kapnik), kjer stoji obeležje, ki spominja na obdobje narodnoosvobodilnega boja, ko je bilo na tem in širšem

Proslava na Kokrici

območju Udin boršta zbirališče, bivališče in izhodišče za partizanske akcije. Pohodnike so pričakali člani KOBZV NOB Duplje s toplim čajem. Pripravljena je bila tudi krajša spominska slovesnost s pozdravnim nagovorom predsednika Gorazda Koklja in slovesno položitvijo venca pri spominskem obeležju NOB. Med udeleženci so bili tudi pohodniki iz sosednjih občin Tržič in Naklo, kar potrjuje priljubljenost pohoda in še vedno močno domovinsko zavest prebivalcev tega konca Gorenjske. Večina pohodnikov z izhodiščem na Kokrici se je nato vrnila po gozdni poti mimo zaselka Cegelnica in Zelencev.

Pred supermarketom Mercatorja na Kokrici je potekal sklepni del prireditve. V kulturnem programu, ki ga je povezoval pisec teh vrstic, so sodelovali: Vokalno-instrumentalna skupina Bis iz Kulturno-umetniškega društva Ivan Regen iz Gorenje vasi (Branko Celar, Ivo Kristan, Marko Sušnik, Janko Erjavac, Janez Vreček, Janez Pelipenko in harmonikar Jože Dolenc) in sedem učenk Osnovne šole Franceta Prešerna – Podružnične šole Kokrica pod vodstvom mentorice prof. Brigite Fojkar.

Po državni himni je povezovalac pozdravil prisotne in podal strnjen opis pomena 83. obletnice državnega praznika, dneva upora proti okupatorju, pa letošnje zgodovinske 76. obletnice ustanovitve ZZB NOB Slovenije in pomena krajinskega parka Udin boršt kot zibelke gorenjskega partizanstva ter Pohoda prijateljstva in spomina Udin boršt, s katerim na Kokrici že 31. leto združujejo misli na narodov upor in njegov boj proti okupatorjem, ki so hoteli Slovenijo in Slovence izbrisati s svetovnega zemljevida. Udeležence so nagovorili tudi župan Mestne občine Kranj Matjaž Rakovec, podpredsednica sveta krajevnega skupnosti Kokrica Nataša Majcen in predsednik ZB NOB Kranj Božo Jožef Janež. Slavnostni govornik je bil podpredsednik ZZB NOB Slovenije dr. Rado Bohinc. Uradni del prireditve se je nato v nadaljevanju prevesil v popoldansko praznično popoldne, ko so udeleženci pohoda in sklepne slovesnosti tkali nova poznanstva in obujali spomine.

Damjan Renko,
foto: Lado Nikšič, Damjan Renko

DOGODKI Logatec

Ob 80. obletnici Črne roke

Združenje borcev za vrednote NOB Logatec je 23. aprila v Prešernovi dvorani Narodnega doma Logatec pripravilo spominsko slovesnost, posvečeno žrtvam, ki so jih v Logatcu umorili člani zloglasne organizacije Črna roka. Slovesnosti so se udeležili nekateri svojci žrtev, član veteranskega združenja SEVER Vrhnika - Logatec Rajko Pirc, predstavnik ZZB Matjaž Ocepek in logaški župan Berto Menard.

Po pozdravnem govoru predsednika Ivana Pregovnika je besedo dobil voditelj okroglega mize Gvido Komar. Ta je na kratko predstavil delovanje Črne roke. Prebral je tudi dokument o tem, kako je v noči s 16. na 17. april leta 1944 potekal poboj pri Vilarjevih. Nada Čamernik je prebrala prispevek dr. Martina Premka, ki je bil zaradi nujne seje državne zbornice odsoten. Temu je sledila razprava, v katero so se vključili Janez Smole, Drago Vilar in župan Berto Menard. Slednji je opozoril, da bi bilo treba opraviti še več okroglih miz na to in podobne teme, da ne bi prihajalo do razdvajanj in potvarjanj zgodovinskih dejstev. V kultur-

nem delu programa sta sodelovala recitatorka Vidica Pandur Jazbec in saksofonist Lev Vavken. Po koncu je sledila pogostitev. Še pred tem pa so navzoči minuto molka posvetili vsem žrtvam Črne roke, druge svetovne vojne, vojne v Ukrajini in pobitih otrok in žena v Palestini.

Bistvo delovanja Črne roke je bilo pobijanje somišljenikov in članov Osvobodilne fronte brez kakršnega koli sodnega postopka. Ime organizacije izhaja iz odtisa roke, ki so jih žrtve prejele v pismih, na letakih, stenah ali vratih hiš. Domobranci so jo pozneje preimenovali v Roko pravice in skušali prikazati kot ne-

kakšno tajno organizacijo, ki ni povezana z njimi, čeprav je bila povezana tako z njimi kot z nemškim poveljstvom. V naši občini je bila prva žrtev 11. februarja 1944, in sicer Ljuba Bavdek s pošte v Hotedršici, do konca vojne pa še Tilka Sedej, Jakob Gostiša - Lemež, Anton Pirat, Jakob Trček, Štefan Nemgar in Jože Gostiša. Najhuje pa je bilo v Logatcu v noči s 16. na 17. april 1944, ko so bili žrtve črnorokcev Mara Kramar, Terezija in Danica Vilar, Ludvik Jerman, Anica in Francka Meze, Fanči Smole in Tone Petkovšek.

Brane Pevec, foto: Ivan Pregovnik

KOLUMNA

Jože Pogljajen

Junjska EU-loterija

Po svetu še nikoli ni bilo toliko volitev v enem samem letu, kot jih bo letos. Ne le da bomo pričali poplavi volitev, ampak menda po njih v svetu ne bo nič več tako, kakor je bilo, napovedujejo znalci. Morda za svet to drži, še zlasti če bo v ZDA zmagal Trump, ne pa tudi za nas. V tem letu volitev bomo mi izbrali le devet poslancev Evropskega parlamenta. Te volitve ne morejo ne doma ne v svetu ničesar spremeniti, toda naši mediji že nekaj mesecev kar tekmujejo, kdo bo iz teh dokaj nepomembnih volitev naredil večji politični cirkus. Kar ni prav logično, kajti njihovih bralcev, gledalcev in poslušalcev te volitve očitno ne zanimajo pretirano. Če bi jih, bi jih na volišča prišlo več kot skromnih 25 odstotkov (leta 2014) ali nekaj več (29 odstotkov) pred petimi leti.

Letos bodo lahko nekaj odstotnih točk večjo udeležbo prispevali posvetovalni referendum o gojenju in uporabi konoplje, uvedbi preferenčnega glasu in evtanaziji, ki bodo na isti dan kot volitve. Hkratno glasovanje so v Gibanju Svoboda utemeljevali z nižjimi stroški referendumov in večjo udeležbo na evropskih volitvah. V SDS in NSi so hkratno glasovanje o referendumih na teh volitvah ostro zavračali. Trdijo, da je to zloraba demokracije in politična manipulacija, ki bo močno zmanjšala pomen evropskih volitev.

Kakšnih bolj oprijemljivih utemeljitev za to niso navedli. Jih tudi ni, kajti pravi razlogi nasprotovanja hkratnemu glasovanju se skrivajo v bojznosti, da bi zlasti Janševi stranki večja volilna udeležba odnesla »zmago«, to je, da ne bo zbrala dovolj glasov za napovedane kar štiri evropske poslance. Pogled na dosežanje izide volitev v Evropski parlament namreč razkriva, da je SDS »zmagoval« na račun nizke volilne udeležbe. SDS ima namreč že več kot desetletje stabilno in disciplinirano volilno bazo, toda evropskih volitev se udeležuje od 99.000 do 123.000 volivcev. Ob majhni volilni udeležbi, manjši od 30 odstotkov – to je manj kot 500.000 volivcev – je to bila zmagovita formula za vsaj tri poslance.

Ta volilna aritmetika se za Janšo obrne na glavo, če se volilna udeležba poveča, še posebej ker letošnji »referendumski višek« udeležbe ne bodo njegovi privrženci, vsaj večinsko ne. SDS bi tako na primer ob nekaj manj kot 40-odstotni volilni udeležbi, ki jo napovedujejo ankete javnega mnenja, moral za »zmago« – to je za tri poslance – zbrati več kot 150.000 glasov. Če mu bo to uspelo, bo evropski poslanski mandat

dobil tudi tretji na listi SDS, Hojs. Za pompozno napovedane štiri evropske poslance pa bi SDS moral zbrati krepko čez 200.000 glasov, kar je verjetno misija nemogoče. Če pa bi le uspelo, bi evropski poslanec postal tudi četrti na listi, Beniznik, ali celo peti, Grims – odvisno od zbranih preferenčnih glasov. A če se to zgodi, ni malo tistih, ki menijo, da bi bilo treba nujno razmisliti o tem, da bi na evropskih volitvah lahko glasovali tudi o tem, koga nočemo za evropskega poslanca ...

Karkoli se že govori o prelomni pomembnosti letošnjih volitev v Evropski parlament, skromna volilna udeležba razkriva, da je večini volivcev vseeno, kdo bo sedel v bruseljskih poslanskih klopih. Ne le da se med 705 evropskimi poslanci slovenski glasovi v Bruslju (1,2 odstotka) izgubijo, za povrh tam naši poslanci služijo predvsem političnim interesom in ciljem posameznih strankarskih skupin, ne pa državi, ki jih je v Bruselj poslala. Tudi če so se že kdaj oglasili, praviloma to ni bilo zato, da bi zagovarjali vsebinske interese Slovenije, prej nasprotno. Še najbolj so se trudili na bruseljski poslanski parket prenašati domače politične zdrahe. Po katastrofalnem porazu janševikov na prejšnjih volitvah pri tem obtožujočem »špecanju« Golobove vlade izstopata predvsem dolgoletni poslanec Zver in poslanka Tomčeva. (oba iz Janševe stranke).

Zadnje čase kolege v Bruslju posiljujeta z ujetega ptiča (ob)tožbami, da Golobova vlada na javni RTV zganja nezasišani politični masaker, da se noče spominjati žrtev komunističnih zločinov in kar je še podobnih »evropskih« tem.

Če torej od evropskih volitev volivci nimamo kakšne otipljive koristi, je aktualno vprašanje, kdo pa jo ima. Za stranke so dobrodošla priložnost za samoreklamo, katere petmilijonski račun plača država. V glavnem so te volitve zanje le prestižnega pomena. Tako ostane le še ugotovitev, da bo od evropskih volitev še najbolj otipljive koristi imela deveterica izvoljenih poslancev. Čeprav biti poslanec v Bruslju ni ne vem kakšno garaško delo, je za naše razmere sanjsko dobro plačano. Mesečno tako na bančni račun evropskega poslanca iz blagajne EU samo od plače po odbitkih davkov steče dobrih šest tisočakov. K temu je treba pristeti še mesečni pavšal 5000 evrov. Slovenski evropski poslanec je tako po petih letih bogatejši za krepko več kot pol milijona evrov, da plači še dve leti po koncu mandata, pokojnini in o velikodušnih dnevnicah niti ne govorimo. Za slovenske razmere je to res pravcati politični loterijski dobiček.

Po katastrofalnem porazu janševikov na prejšnjih volitvah pri tem obtožujočem »špecanju« Golobove vlade izstopata predvsem dolgoletni poslanec Zver in poslanka Tomčeva.

■ **KRIK ZA SVOBODO** *Kultura in saniteta med NOB (5)*

Bolniška postojanka pod vrhom Mežaklje

Črt Kanoni

Na Gorenjskem ni bilo mogoče pomisliti na gradnjo stalne bolniške postojanke, saj so Nemci ves čas v strelcih prečesavali sumljiva območja in bi bila kakršna koli večja koncentracija ranjencev že vnaprej zapisana pogubi.

Dr. Edvard Pohar, prvi gorenjski partizanski zdravnik, opisuje taktiko medicinske oskrbe ranjenec: »Ranjene smo prenašali na težko dostopna mesta, kjer smo jim pripravili zasilna pokrita ležišča, jih skrbno zamaskirali in jih prepustili skrbnim rokam negovalcev. Bolničar ali nekdo od borcev, ki je poznal osnove prevezovanja, je bil odrejen za osebno nego bolnika, medtem ko je drugi borec skrbel za varnost in hrano. Tako je bilo na območju bataljona nekaj takih skupinic, ki so oskrbovale ranjence in ki jih je raztresene po različnih mestih obiskoval bataljonski zdravnik ...« Seveda je bila taka oskrba ranjencev daleč od idealne, vendar je bila vsekakor prehod k boljšemu. Ranjenec je bil v gozdu precej bolj varen, kot bi bil v hiši.

Ko se je bližala zima 1942/43, je že bilo treba razmišljati o stalni sanitetni postojanki, in tako je bila pod samim vrhom Mežaklje v

začetku decembra 1942 zgrajena prva partizanska bolniška postojanka, ki jo je z izbranimi in prekaljenimi soborci postavil dr. Pohar in v kateri je najhuje ranjenim borcem dajal prvo zdravniško in kirurško pomoč. Postavili so jo v bližini daljnoveoda, ki je potekal proti Radovni. Prostor je bil zelo ugoden in baraka je stala pod visokim skalnatim previsom, nad katerim je v nebo štrlel mogočen macesen. Gradnja barake je bila zaradi pomanjkanja gradiva preprosta. Glavne stene so bile spletene iz gostega vejevja, kar je omogočalo zadovoljivo izolacijo, streha pa je bila narejena iz klanih strešnikov, ki so jih borci na vrh znosili iz bližnje drvarske koč. Oprema je bila skromna: nekaj miz, manjše omare, nekaj odsluženih stolov, ležišče pa je bilo narejeno iz smrekovih vej. V baraki je bilo pet postelj, za osebje pa je bila zatem dograjena manjša ležalnica, ki je bila zaradi strmega naklona terena oprta na veje borovca, v njej pa je bilo prostora za tri ljudi. Iz barake se je skozi okna ali vrata videlo naravnost na Jesenice, medtem ko je iz mesta pogled nanjo zaradi gosto posejanih smrek in borovcev ostal skrit. Barako je stesal Zvonko. Bil je bolničar, kurir in intendant.

Partizanska bolniška postojanka pod vrhom Mežaklje

Prvi in nekaj časa edini bolnik je bil Jeseničan, »Stric«, ki je tudi poznal teren in bil v veliko pomoč Zvonku pri iskanju primerne mesta. Hrano sta dobivala od znanca z Jesenic, od koder jo je Zvonko redno donášal. Tu je bila za Strica narejena tudi prva »gorenjska« mavčna obloga za njegov ranjeni komolec. V tej bolnišnici sta se pozimi pripetila dva dramatična dogodka. Prva gorenjska sanitetna postojanka je namreč doživljala usodo vseh dru-

gih. Mežaklja je dokaj ozko in nepredvidljivo območje, vendar sta se postojanka in celotno osebje obdržala do konca vojne in v tem času omogočila zdravstveno oskrbo večjemu številu ranjencev in bolnikov. Do poletja 1944 so vanjo prihajali tudi bolniki s Koroškega, saj tam sanitetna služba pač ni bila organizirana. V vsem času svojega delovanja je imela postojanka le eno smrtno žrtev, in to ob naključnem odkritju bolnišnice, ko so domobranci, potem ko se je evakuiralo celotno osebje z bolniki in ranjenci, ustrelili enega od bolnikov, ki se je neprisebno pognal proti njim. Uničena postojanka je bila že kmalu obnovljena in je kot poprej služila svojemu poslanstvu.

Julija 1943 je na Gorenjsko prisel štab Alpske operativne cone s komandantom **Petrom Popivodo** in komisarjem **dr. Jožetom Brilejem - Bolkom**. Na Prtovču je dr. Pohar dobil ukaz, naj se takoj loti postavitve velike bolnišnice z zmogljivostjo vsaj 60 postelj. Namen postavitve take bolnišnice je namreč bil, da se ustanovijo podobne postojanke, kakršne je tedaj premogel Kočevski rog. Razmere pa so tu zahtevale drugačen pristop in primorale dr. Poharja v iskanje

takih rešitev, ki bi zadovoljile vse. Tu vendar ni bilo tako prostranega gozda kakor v Rogu, zato je Pohar predlagal gradnjo več manjših postojank s skupno zmogljivostjo 60 postelj, vendar so dogodki, ki so se zvrstili pozneje, tako zamisel gradnje paviljonskih barak za lep čas ustavili.

Štab cone je iz bataljonov gorenjskega odreda oblikoval Prešernovo brigado, odziv Nemcev na tako odločitev pa je bila močna julijska ofenziva, v kateri je bil ranjen komandant brigade **Ivan Javor - Igor**, ki so ga prinesli v bližino bolnišnice pod Ratitovec. Naslednji dan je Wehrmacht prodril na Prtovč in razgнал kurirje, kar je vznemirilo ritem bolnišnice, zato se je ta začela nemudoma prazniti in umikati na varno. Bolnike so prenesli pod zasilne šotore pod vrhom Ratitovca, bolnišnični inventar pa poskrili pod skale v okolici bolnišnice. Malo pred svitom je nekdo javil, da sliši ropot tovarnjakov po Ratitovski cesti. Kot je zapisal dr. Pohar, sta se z **Romijem** iz bolniške barake skrila na varno in oprezala, kaj se dogaja. Slišala sta ropot in razbijanje steklenic; bolnišnico so povsem razdejali, le požgali je niso zaradi bojzani gozdnega požara.

■ **AKTUALNO** *Iskanje svojcev*

V Sloveniji 500 prikritih grobov partizanov

V drugi svetovni vojni je več držav napadlo Kraljevino Jugoslavijo. Številni so svoje življenje dali za ohranitev svoje tedanje države ali za novo državo in pravičnejšo ureditev v prihodnosti. Za znane padle borce in talce družine vedo, kje so pokopani, in se jim lahko poklonijo. Veliko družin pa še danes išče grobove svojcev, za katere se ne ve kraj pokopa ali v katere partizanske kostnice so bili po končani vojni preneseni. Na spomenikih številnih partizanskih kostnic ni imen ali pa so le deli imen in še za ta imena ni gotovo, da so njihovi nosilci res tam pokopani. Zato je treba v Sloveni-

do sedem tisoč borcev slovenske narodnosti. Tako je na primer v Dobrniču, kjer je v grobnici 161 padlih borcev in od tega jih 160 nima imena. Prepoznan je le en borec, ki pa ima zraven kostnice lasten grob. Prav tako je nekaj sto metrov stran na Marnicah druga kostnica s 366 neznanimi borci.

Nekatere družine so se pred nekaj leti med seboj povezale v iskanju svojcev, padlih partizanov in njihovih sodelavcev. Do zdaj so v letu 2018 in 2019 našle pet pogrešanih svojcev od desetih iskanih. Pri iskanju so si pomagale z vsemi razpoložljivimi podatki in pripoved-

Vrezan znak Triglava na buki je bil sled do kraja skritega pokopa.

spletni arhiv žrtev nacističnih oblasti: <https://arolsen-archives.org/en/search-explore/search-online-archive/>, avtorske knjige z objavljenimi sezname deportiranih oseb (npr. Luciano Patat: Vlaki za koncentracijska taborišča), pripovedi preživelih soborcev in drugih ter druga dokazila.

Iskani in najdeni padli partizani in njihovi sodelavci so bili različnih političnih in nazorskih pogledov, od kristjanov do komunistov, tigrovcev in drugih pripadnosti. Iskanja so in še potekajo na različne načine, odvisno od iskanih oseb in kaj se je z njimi dogajalo.

Sorodniki pogrešanih svojcev iz obdobja narodnoosvobodilnega boja 1941–45 so in še iščejo svojce na lastno pobudo in tudi ob podpori ZZB NOB Slovenije. Pričakujemo, da se bo pobudi ZZB pridružila tudi država, in sicer tako da bo ustanovila oddelek za narodnoosvobodilni boj pri Inštitutu za novejšo zgodovino.

Državi Republiki Sloveniji naj se naloži, da po svoji dolžnosti pri-

merno uredi tudi ta del svoje državotvorne zgodovine, da bo vedela, kje ima pokopan dobršen del svoje vojske. Na predsednika Republike Slovenije in poveljnika njenih obrambnih sil so tako pred leti naslovili prošnjo za pomoč družinam, ki so se leta 2018 samoiniciativno povezale med seboj v iskanju svojcev, padlih partizanov in sodelavcev, za katere niso vedele, kje so pokopani. Prejeli so odgovor Uprave za vojaško dediščino pri Ministrstvu za obrambo RS, ki je bila ustanovljena 1. junija 2021, da so prevzeli naloge varstva vojnih grobišč. Opozarjajo pa, da za vzpostavitev državne zbirke DNK za vse padle partizane in sodelavce narodnoosvobodilnega boja v drugi svetovni vojni potrebujejo pravno podlago. Zato bodo prizadevanja šla v smer zagotovitve pravne podlage za to.

Sedanja Republika Slovenija se je ustvarila skozi dve svetovni vojni, saj prej ni obstajala. Upamo, da se slovenska politika tega zaveda in da bo storila vse, da naš narod in njegovo državo zavaruje, da izkaže primerno spoštovanje našim prednikom, ki so to našo državo omogočili.

Janko Veber, Rastko Plohl, Majeta Manfreda, Janko Belin, dr. Tomaž Teropšič, Verena Berlič

Družine, ki so se med seboj povezale v iskanju svojcev, padlih partizanov in sodelavcev narodnoosvobodilnega boja, so na takratnega predsednika Republike Slovenije Boruta Pahorja in predsednika Republike Italije Sergia Mattarella naslovile dopis, da se odprejo tudi fojbe in ugotovi dejansko stanje.

■ **DOGODKI**

Zdaj zaori pesem ...

Na osrednji občinski prireditvi Zdaj zaori pesem o svobodi se spominjamo ustanovitve Notranjskega odreda, dneva upora proti okupatorju, praznika dela, osvoboditve Cerknice in dneva zmage nad fašizmom.

27. aprila letos so tako številni nastopajoči kot obiskovalci počastili te pomembne zgodovinske dogodke. Na prireditvi so počastili tudi spomin na generala Rudolfa Maistra, s katerim je Notranjska še posebno povezana. Ta veliki domoljub je umrl na Uncu, njegov spomin pa ohranja Notranjsko domoljubno društvo general Maister Unec.

Številni obiskovalci so pozdravili praporščake domicilnih enot in veteranskih domoljubnih društev. Nastopili so Združeni pevski zbori Osnovne šole Notranjski odred Cerknica s podružnicama, recitatorji in instrumentalisti Osnovne šole Cerknica, otroški pevski zbor Vrtca Martin Krpan Cerknica, Komorni zbor Fran Gerbič, Moški pevski zbor Tabor Cerknica, Pevski zbor Dragonarji generala Maistra, Mešani pevski zbor Bloke, Mešani pevski zbor Kulturnega društva Rak Rakek, Ženska vokalna skupina Cluster, Ženska vokalna skupina Sibia, Ženski pevski zbor Lipa, zasedba Inakterra, Zasedba Matilda in Kulturno društvo Godba Cerknica. Slavnostna govornica na prireditvi, ki sta jo povezovala Marijana Breclj in Miha Razdrih, je bila Živa Vidmar, hči publicista, literarnega kritika in častnega doktorja Univerze v Ljubljani, Josipa Vidmarja. Zbrane je nagovoril tudi župan Marko Rupar. Letošnja prireditev je navdušila občinstvo v nabito polni športni dvorani v Cerknici.

Tone Urbas

Iskanje groba Janeza Ploha

ji narediti državno zbirko DNK za vse padle partizane in sodelavce v drugi svetovni vojni vse do konca leta 1945 in po potrebi še pozneje ter vse preostalo, kar spada zraven. Samo v Sloveniji je še približno 500 prikritih grobov padlih partizanov in njihovih sodelavcev, na območjih držav nekdanje Jugoslavije pa je neznano kje pokopanih od pet

mi, ki so jih imele na voljo. Pri posameznih najdbah sorodnikov so se ukvarjale z različnimi govoricami o iskanih osebah in sledmi. V pomoč so jim bili tudi uradni podatki, kot so žrtve druge svetovne vojne, spletna stran Sistory: <https://www.sistory.si/zrtve>, mrliški listi, sodne odločbe, vojni arhivi, okupatorjeve evidence z listinami iz taborišč,

GEOPEDIJA Partizanski spomeniki (28)

Tam je hišica, hiš'ca iz lesa, tam je tekla moja zibelka

Tokratna tema so spominske plošče na razpadajočih hišah treh pomembnih partizanov, Vere Šlander, Miška Kranjca in Borisa Kidriča. Partizani so predstavljeni z golimi enciklopedičnimi dejstvi, plošče na stavbah, ki so zapisane propadu, pa s fotografijami brez komentarja: odgovornim v opomin, vsem drugim pa za spomin.

Vera Šlander - Lojzka je bila leta 1838 sprejeta v okrajni komite SKOJ (Zveza komunistične

mladine Jugoslavije) Celje. Jeseni leta 1940 se je vpisala na Medicinsko fakulteto v Ljubljani in bila sprejeta v Komunistično partijo Slovenije. Septembra 1941 je bila poslana na Štajersko, kjer je organizirala narodnoosvobodilni boj. Nenehno zasledovana od okupatorja je v Mariboru vztrajala do januarja 1942, nato pa je delala v pokrajinskem komiteju Komunistične partije Slovenije za severno Slovenijo, v zasavskih ru-

darskih revirjih, Savinjski dolini in na Moravškem ter v partizanskih enotah 2. grupe odredov oziroma v 4. operativni coni.

Leta 1943 je vzpostavila trdne temelje za razmah štajerske mladinske organizacije. Padla je sredi priprav za ustanovitev pokrajinskega poverjenišva SKOJ za Štajersko ob preboju sovražnikovega obroča pod Tolstim vrhom na Dobroveljski planoti. Pokopana je v grobnici borcev v Celju.

Spominska plošča na rojstni hiši Vere Šlander

Vera Šlander, Wikimedia Commons

Rojstna hiša Vere Šlander, Latkova vas 163

Miško Kranjec se je po maturi leta 1930 odločil za študij slavistike, a ga je leta 1934 opustil, ker se je posvetil pisateljevanju in novinarstvu. Jeseni 1938 je uspešno kandidiral za poslanca na listi združene opozicije. Zanj so agitirali člani in privrženci komunistične partije, nekateri izobraženci in levo

usmerjeni študentje. Bil je med organizatorji odpora proti okupatorju in član okrožnega narodnoosvobodilnega odbora za Prekmurje. Ko ni več mogel ilegalno delovati, je oktobra 1944 odšel v partizane v Savinjsko dolino, od tam pa na osvobodeno ozemlje v Belo krajino. Po vojni je bil trikrat izvoljen za predse-

dnika Društva slovenskih pisateljev, od leta 1945 je bil direktor Cankarjeve založbe ter Slovenskega knjižnega zavoda in od leta 1953 član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Je edini slovenski umetnik, ki je za svoje delo prejel kar tri Prešernove nagrade.

Stane Gradišnik in Tone Gržina

Izginula plošča s Kranjčeve zidanice v Lendavskih gorica

Miško Kranjec, Wikimedia Commons

Propadajoča Kranjčeva zidanica v Lendavskih gorica

Boris Kidrič je bil med ustanovitelji Osvobodilne fronte slovenskega ljudstva aprila 1941 in njen vodja, po nemškem napadu na Sovjetsko zvezo junija 1941 pa eden glavnih organizatorjev slovenskih partizanov in slovenskega upora proti okupaciji nacistične Nemčije in fašistične Italije.

Po drugi svetovni vojni je bil skupaj z Edvardom Kardeljem vodilni slovenski politik v komunistični Jugoslaviji. Ponašal se je z nazivom narodnega heroja in s članstvom v SAZU.

Boris Kidrič, Wikimedia Commons

Spominska plošča na hiši družine Kidrič pri Rogaški Slatini

Hiša Kidričevih, Knežec 2, Rogaška Slatina

SVOBODNA
B E S E D A

www.svobodnabeseda.si

Opravičilo

Na strani 12. smo v rubriki Imeli smo ljudi v aprilski številki Svobodne besede napačno podpisali avtorico prispevka. Pravilno je Marija Tandler, predsednica OO ZB NOB Muta, in ne I. K. B. Do napake je prišlo pri prenosu članka iz elektronske pošte na stran pri oblikovalcu. Prizadeti in razočarani avtorici se opravičujemo za napako.

Uredništvo

Za sto let, za čas, ki gre mimo

*Za sto let, za čas, ki gre mimo,
tebi, ki kmet si iz nas in naš sin,
med bojem in delom gradimo
v pomladi tik pred svobodo v spomin.*

Venceslav Winkler

KOMENTAR

Dr. France Križanič

O obveznicah

Posebna oblika prenosa prihrankov od varčevalcev k investitorjem je obveznica. Gre za pogodbo, s katero se izdajatelj obveznice (dolžnik) zadolži pri njenem kupcu – imetniku (upniku) za eno leto ali več in mu za ta dolg plačuje obresti. Kadar se obroki plačil vrstijo v stalnih časovnih intervalih (pol leta, leto, itd.), jih imenujemo kuponi. Pri diskontiranih obveznicah so obresti obračunane v končni ceni, torej pri zadnjem plačilu izdajatelja obveznice njenemu kupcu. Lastnik obveznice (upnik) jo lahko proda na tako imenovanem sekundarnem trgu.

Z obveznicami se trguje, zato podobno kot na primer delnice spada jo med vrednostne papirje. Glavna razlika med obveznicami in delnicami je v tem, da stopa upnik kot delničar z dolžnikom v solastniško, kot lastnik obveznice pa v kreditno razmerje. Obveznice imajo običajno določen čas dospelja, delnice pa ne. Dolg, nastal z nakupom obveznice, torej dolžnik (njen izdajatelj) po preteku določenega časa upniku povrne in dolžniško razmerje preneha, pri delnicah pa vračila ni. Izjema je v primeru, ko izdajatelj (dolžnik) delnico od upnika (njenegega imetnika) odkupi nazaj. Obstajajo tudi obveznice, pri katerih dolžniku ni treba povrniti dolga, plačuje le obresti. Take obveznice imenujemo konzole. Obveznicam podobni certifikati z dospeljem, krajšim od enega leta, so »instrumenti denarnega trga« (na primer blagajniški zapisi) in ne obveznice.

Upnik, torej kupec in nato imetnik obveznice, z njenim nakupom tvega. Verjetnost, da dolžnik ob dospelosti ne bo sposoben poravnati dolga ali pa da bo vrednost terjatve, določene z obveznico, znižana zaradi inflacije oziroma spremembe deviznega tečaja, pomeni kreditno tveganje. Verjetnost, da obveznice ne bo mogoče prodati na sekundarnem trgu, je tveganje likvidnosti. Verjetnost, da imetnik obveznice po njenem dospelju zaradi morebitnega upada obrestnih mer na trgu ne bo več mogel enako donosno plasirati svojih prihrankov, pomeni tveganje reinvestiranja. Verjetnost, da bo izdajatelj obveznice (dolžnik) to predčasno oziroma za imetnika obveznice nepričakovano odkupil nazaj, je tveganje odpoklica. Možna sprememba davčne zakonodaje, možnost menjanja državnih predpisov glede plačil in podobne spremembe pomenijo politično tveganje.

Dolžnik oziroma izdajatelj obveznice upniku oziroma kupcu nadomesti tveganje njenega nakupa z ustreznim donosom obveznice (yield). Izračuna se kot delež tega, kar dobi kupec obveznice ob njenem dospelju (ko dolžnik poplača dolg z obrestmi), deljeno s tem, kar plača

za nakup obveznice, in preračunano na leta do dospelja te obveznice. Večje ko je tveganje, višji je zahtevani donos obveznic in nasprotno.

Obveznice izdajajo države, njihovi institucionalizirani sestavni deli (federalne enote, regije, mesta, lokalne oblasti ...), banke, podjetja, pa tudi nadsacionalne institucije. Obresti na obveznico – vrednosti kuponov – so običajno fiksno določene ob izdaji, cena obveznice pa niha glede na tržne razmere. Kadar cena obveznice pade, se njen donos poveča, saj se zniža osnova, od katere se donos obračunava. Če želi dolžnik izdati nove obveznice, mora zanje ponuditi višjo obrestno mero. Zaradi nihanja tržne vrednosti obveznic se ta navadno razlikuje od zapisane vrednosti (»par vrednost«), ki jo izdajatelj obveznice ob njenem dospelju tudi plača.

Kreditno tveganje obveznice, kot ga zazna trg tega vrednostnega papirja, se kaže v razliki med donosom dane obveznice in donosom na obveznico, za katero investitorji na trgu obveznic ocenjujejo, da pri njej tako rekoč ni kreditnega tveganja. To razliko imenujemo »spread«. Za obveznice brez kreditnega tveganja so običajno veljale obveznice ZDA, danes pa za take veljajo obveznice nemške države.

Zanje pravimo, da so dosegle raven »bond heaven« oziroma paradiž za obveznice. Država, ki ima tak položaj z obveznicami, zlahka najema nove kredite po najnižji možni obrestni meri, kar ji izboljšuje ravnotežje med proračunskimi izdatki in prejemki. Skupno raven tveganja obveznic merijo in prikazujejo bonitetne agencije. Vpliv spreminjanja njihovih ocen se kaže tudi v zahtevanem donosu državnih obveznic (pa čeprav se nič drugega ne spremeni).

Kreditno tveganje se pri podjetniških in državnih obveznicah razlikuje. Podjetje lahko zaide v stečaj, država pa ne. Pri neplačilu državnih obveznic govorimo o doktrini suverene imunosti. Leta 1934 so na primer ZDA dolarski zlati standard enostransko znižale za 41 odstotkov in brez posledic spremenile pogoje svojega dolga, zvezna država Arkansas pa je kar trikrat prenehala odplačevati dolg, prevzet z obveznicami. Suverena država lahko odkloni vse ukrepe upnikov ali pa se mora z njimi predhodno strinjati. V zgodovini ni bilo primera, ko bi lastniki obveznic preko domačih držav prisilili državo izdajateljico obveznic, da poplača dolg. Državi, ki pravočasno ne poplača svojih obveznic, se na drugi strani poslabša dostop do finančnih trgov, njeno narodno gospodarstvo pa začnejo partnerji na mednarodnem trgu ocenjevati kot nezanesljivo.

Obveznice izdajajo države, njihovi institucionalizirani sestavni deli (federalne enote, regije, mesta, lokalne oblasti ...), banke, podjetja, pa tudi nadsacionalne institucije.

V SLIKI IN BESEDI

Bled:

V Festivalni dvorani Bled je Zveza borcev za vrednote Radovljica - Bled priredila koncert v počastitev dneva boja proti okupatorju. V nagovoru dr. Martina Premka so bile podane zgodovinske smernice in dogodki v boju proti okupatorju, vse udeležence pa je pozdravil predsednik ZB Bled Milan Rejc.

Uvodni program sta zasnovala harmonikarka Špela Šemrl in recitator Samo Gardener. Nadaljevalo se je z enournim koncertom Marjetke Popovski in njene spremljevalne ekipe, ki so jo sestavljali Miran Pečenik na harmoniki, Marko Petelin na bobnih, Samo Ferluga na basu, recitator Igor Rojc in pevke Cvet v laseh. Pesmi so bile žive, saj jih je s prepevanjem spremljala vsa dvorana, ljudje so celo stoje ploskali.

M. P.

Bohinj:

Leto je naokoli in tudi letos so se z novim letom začele nekatere obveznosti in ustaljeno delo v naši organizaciji. Med redna opravila spadajo letna poročila občini Bohinj, vezana na razpis za starejše občane v preteklem letu, določena poročila za območno združenje ZB v Radovljico, evidence, statistike, ki pa so vezani na rok. V roku je treba izvesti tudi redni letni občni zbor – skupščino. Tako je v naši krajevni organizaciji skupščina potekala 5. aprila v prostorih hostla Pod Voglom.

Udeležila se je je več kot četrtina naših članov (41), prišli pa so tudi gostje: predsednica Združenja za vrednote NOB Radovljica Danijela Mandeljč, predstavnik Zveze vojnih veteranov Slovenije Pavel Malej in župan občine Bohinj Jože Sodja. Naš predsednik Boris Rožič je vse navzoče pozdravil in se zahvalil za udeležbo. Z minuto molka smo se poklonili umrlim članom. V nadaljevanju je bil predstavljen dnevni red: izvolitev organov skupščine, predstavitev poročil, razprave, potrditev načrta dela in finančnega načrta za leto 2024 v katerem smo sprejeli tudi nekaj novih članov. Naj omenim, da se sestava odborov ni spremenila. Izvoljena sta bila delegata za skupščino ZB Radovljica, predstavljeni pa so bili tudi poverjeniki po posameznih vaseh in za območje Bohinjske Bistrice. Na skupščini smo nekaterim našim članom, ki se niso mogli udeležiti prednovoletnega srečanja poverjenikov in praporščakov, podelili zahvale za njihov prispevek k delovanju organizacije, prav tako pa smo podelili zahvale posameznim članom, ki so se izjemno angažirali pri pripravi in izdelavi zemljevida obeležij narodnoosvobodilnega boja v Bohinju. K besedi smo povabili tudi goste. Iz poročil je bilo ugotovljeno, da naša organizacija dela dobro na vseh področjih, kar so potrdili tudi gostje in župan. Vsi so nam zaželeli, da tako nadaljujemo, obenem pa so čestitali prejemnikom zahval. Po uradnem delu smo druženje nadaljevali s pogostitvijo, ki jo je pripravilo osebje Hostla pod Voglom. Izmenjali smo si razna mnenja in predloge, največ pa je bilo prijetnega druženja.

Martin Gorišek

Borovnica:

Društvo Zveze borcev Borovnica je običajno še posebej dejavno v tednih konec aprila in v začetku maja. Tokrat pa smo dodali še eno prireditev. Z njo smo se poklonili spominu na žrtve »preserskega procesa«. 10. marca 1942 so namreč fašistične oblasti v Gramozni jami ustrelile 16 fantov in mož iz

naše kotline. Ta dan je bil praznik naše krajevne skupnosti in kar nekaj časa neuradni občinski praznik. Odkar se je nova občina odločila, da bo imela za občinski praznik drug, bolj vesel dan, pa je 10. marec za našo občino dan spomina.

Vsako leto ga dostojno proslavimo s polaganjem cvetja na grobove in komemoracijo v Gramozni jami. V našem društvu ugotavljamo, da se v samem kraju izgublja spomin na ta žalostni dogodek, zato smo organizirali prireditev tudi v borovniški osnovni šoli. S pesmijo so jo popestrile članice glasbene zasedbe Matilda, z govorom pa dr. Martin Premk.

Dan upora proti okupatorju smo tradicionalno počastili pri spomeniku talcev na Belem potoku. Tudi tukaj se nas je zbralo lepo število članov, ki jih je nagovoril predsednik društva Matjaž Ocepek. Za kulturni del pa sta poskrbela Alenka z violino in Žan s kitaro. Ker pa še nismo imeli dovolj pesmi upora, smo se zvečer organizirano odpravili v Cerknico, na letni presežek petja in glasbe z naslovom Zdaj zaori pesem o svobodi.

4. maja je uradni dan Društva ZB Borovnica. Na ta dan so se fantje in moške iz vasi Breg in Pako leta 1942 zbrali na Malem Srebotniku. Dejali so: »Dovolj je ponižanj in izkoriščanja, mi se bomo uprli!« In ustanovili so 2. četo Šerčerjevega bataljona. Mi jo poznamo in se je spoštljivo spominjamo kot Faškarsko četo. Že tretje leto nam na ta datum vreme ne služi, zato smo tudi letos gostovali v središču uporne faškarije, v gasilskem domu. Krajši prireditvi je sledilo daljše druženje članov. Uživali smo v dobri družbi in delali načrte za naslednje dejavnosti.

Matjaž Ocepek

Cezanjec:

Mineva 80 let od ustrelitve talcev pri Ribičevem mlinu v Cezanjecih. Nacisti so zaradi izgub, ki so jih imeli pri mlinarju Ribiču v tej vasi, kruto maščevali. Nedaleč od mlina, kjer je bil boj, so 25. aprila 1944 ustrelili kar 25 talcev, za vsakega padlega nacisti pet rodoljubov.

Talce so nabrali v ptujskih zaporih, kjer je bilo zaprtih več domačinov. Pripeljali so jih v Cezanjec, kjer so jih zaprli v drvarnico. Tam so se morali sleči, nato pa so jih odvedli na kraj usmrtnice. Pobili so vseh 25 talcev, med njimi je bil tudi oče Ludvik Vrtnjak iz Cezanjec, ki je bil ustreljen med zadnjimi. Ko mu je nacist ponujal črno ruto, da si z njo zaveže oči pred usmrtnitvijo, je zabrusil: »Rad bi videl tisto svinjo, ki si upa mene ustreliti!« Takšne grozote je doživljal naš slovenski narod, ki si je želel svobodo bolj, kot se je bal smrti.

Jani Prajner

Češnjice:

Tudi letos je Združenje borcev za vrednote NOB Moravče 26. aprila pripravilo tradicionalno spominsko prireditev pri spomeniku NOB v gozdu nad Češnjicami. Zbrali so se v spomin na pobite štiri aktiviste, partizane, na tem kraju 21. aprila 1945, torej na pragu svobode. Prireditev je bila posvečena tudi dnevu upora proti okupatorju. V kulturnem programu so sodelovali moravški pevci in otroci Osnovne šole Jurija Vege.

Navzoče je v uvodu pozdravil predsednik moravškega združenja, tovariš Martin Rebolj, in prebral izjavo za javnost predsednika ZZB Slovenije Marjana Križmana pod naslovom 80 let prisege Slovenskega domobranstva Adolfu Hitlerju. Za slavnostno govornico so povabili podpredsednico ZZB Slovenije, dr. Ljubico Jelušič. V lepem, poglobljenem in čustvenem govoru se je govornica spraševala tudi, komu so ti štirje neoboroženi, večinoma okoličani, storili kaj hudega, da so bili zverinsko mučeni in pobiti. Dotaknila se je organiziranja Osvobodilne fronte, kar danes praznujemo pod imenom dan upora proti okupatorju. Opozorila je, da danes mir ni samoumeven in da si je zanj treba vsak dan prizadevati, tudi s strpnostjo in upoštevanjem različnosti, na kar predvsem politiki močno vplivajo s svojim javnim nastopanjem. Prireditev so pospremili praporščaki in delegacije sosednjih združenj ZB in veteranov vojne za Slovenijo. Predsednik in podpredsednik domačega združenja ter svetnica Brigita Barlič so položili venec k spomeniku. Na predlog ZB za vrednote NOB Moravče je bila Gasilski zvezi Moravče podeljena srebrna plaketa ZZB Slovenije za pomoč njenim petim prostovoljnim gasilskim društvom: Moravče, Vrhopolje, Peče, Velika vas in Krašče, in sicer za pomoč pri varovanju in organizaciji prireditev, ki jih pripravlja moravško združenje. V imenu gasilcev jo je prevzel predsednik Gasilske zveze Jure Božjak, podelila pa sta jo dr. Ljubica Jelušič in Martin Rebolj. Iskrene čestitke gasilcem! Prireditev je bila lepo obiskana in na srečo ji je bilo tudi vreme naklonjeno. Obiskovalcem in občanom pa so bile izrečene čestitke ob dnevu upora in 1. maju.

Vojka Rebolj, foto: Emerik Peterka

Hrastnik:

Pred spomenikom hrastniškega aktivista Gvida Pavliča - Vitka je 26. aprila potekala spoštljiva kratka slovesnost. 27. aprila je namreč minilo že 82 let

od tragične smrti pogumnega Hrastničana, ki so ga ubili okupatorji. Prav na tem kraju, kjer danes stoji spomenik njemu v spomin, je nekoč stala njegova rojstna hiša. Pozdravni nagovor je imel predsednik KO ZB za vrednote NOB Rudnik Hrastnik Anton Grebenc, osrednja govornica pa je bila predsednica ZB Hrastnik Danijela Kovač. Venec in cvetje sta položili predstavnici

občine Hrastnik in delegacija ZB za vrednote NOB Hrastnik. V kulturnem programu je sodelovalo tudi nekaj članov Revirske spominske čete. Program je z recitacijami uspešno povezovala osmošolka Lina Tovornik.

Darja Grebenc, foto: RSC

Kal - Koritnica:

Pri spomeniku padlim žrtvam golobarske bitke v Kalu - Koritnici je na predvečer praznika dneva boja proti okupatorju bila proslava, ki se jo je udeležilo okrog 70 domačinov, ki se vsako leto zberejo, da se poklonijo žrtvam, padlim za svobodo.

Spominska slovesnost je potekala pod pokroviteljstvom Zveze borcev in v organizaciji Kulturnega društva Golobar. S partizanskimi pesmimi so se predstavili MPZ Golobar in trije harmonikarji. Predsednik KUD Golobar Mitja Cuder je s pozdravnim nagovorom spomnil na praznik 27. april in na bitko ter grozote, ki so se dogajale pred 81 leti in zahtevale veliko žrtev.

»Ko se ob prazniku 27. aprila spominimo na vseslovenski upor proti sovražnim silam, je vredno omeniti, da prav v aprilu mineva 80 let, ko so pripadniki slovenskega domobranstva prisegli zvestobo Hitlerjevemu nacizmu. Pri tem je treba omeniti, da je slovensko domobranstvo najtemnejši madež naše preteklosti in nikoli ne more biti del naše državotvorne zgodovine. Ob tem se moramo zavedati, da zgodovino piše narod sam. To je bila pravzaprav Cankarjeva misel, ki je z uporom proti okupatorju dobila novo in usodno vsebino. Zahtevala je upor in nujnost žrtev, kajti upor in tovarštvo sta v slovensko zgodovino zapisana z zlatimi črkami. To pa je vrednota, ki je za vedno naseljena v naša srca. Zavedati se moramo, da brez takih vrednot ne bi preživeli. Dan upor proti okupatorju je tudi simbol pogumnega slovenskega človeka, ki je preživel in živi, čeprav je od samih začetkov ujet v viharje svetovne zgodovine, saj je na tlakovani poti do svobode bil simbol trpljenja in ne nazadnje žrtev, ki so padli za domovino. In če vse to združimo v sklepne misli o samem prazniku, smo lahko ponosni na našo polpreteklo zgodovino,« je med drugim povedal Mitja Cuder.

Mitja Cuder

Kisovec:

Odlično opravljeno delo: polna dvorana članic in članov Krajevne organizacije ZZB za vrednote NOB Kisovec - Loke v Kulturnem domu v Kisovcu. Letni zbor članstva je potrdil opravljene naloge za leto 2023 in potrdil program za leto 2024. Po sprejetih poročilih smo podelili pomembna priznanja posameznikom. Bronasta priznanja ZZB NOB Slovenije sta prejela tovarišica podpredsednica krajevne organizacije Viktorija Benko in tovariš Matjaž Javoršek, blagajnik krajevne organizacije. Delo v preteklih letih delovanja v krajevnih organizacijah vsem 240 članicam in članom tudi v prihodnje daje spodbudo! Priznanje in zahvala KO ZZB Kisovec - Loke za opravljeno delo pa sta bila podeljena Rudarskemu pevskemu zboru Loški glas in tovarišu Marjanu Vozlju.

Spoštovanje vrednot narodnoosvobodilnega boja v Kisovcu ni negotovo, še manj pa je negotovo razmišljanje krajanov o vrednotah tega boja in zgodovini takratnega obdobja. Prisotnost predsednika Združenja Zagorje tovariša Iztoka Uleta in častnega predsednika Združenja tovariša Miloša Prosenca, ne nazadnje tudi člana krajevne organizacije tovariša Teodorja Uraniča nam je veliko pomenila. Pohvalili so delo krajevne organizacije. Hvala vsem za udeležbo, hvala vsem donatorjem, da smo letni zbor izvedli na visoki ravni.

Janez Krznar

V SLIKI IN BESEDI

Kote pri Veliki Ligojni:

Združenje borcev za vrednote NOB Vrhnika se je 10. februarja poklonilo devetim ustreljenim partizanom v Kotech pri Veliki Ligojni. Delegacija je pri spomeniku talcev, ki so jih pred 81 leti ustrelili nemški okupatorji, položila spominski venec. Tu so pokopani: Jožef Rodič, Jurij Jager, Jožef Perko, Alojzij

Spominska slovesnost v Kotech

Udovec, Franc Turk, Alojzij Makovec, Janez Vadnjal, Ivan Strojani in pesnik Ivan Rob. Prav na spomeniku je napisan njegov znameniti stavek: »Kdor za domovino umre, je živel dovolj!« (Ivan Rob)

Simon Seljak

Radlje ob Dravi:

27. aprila smo se zbrali na tradicionalni prireditvi ob dnevu upora proti okupatorju pri Županku nad Radljami ob Dravi. Prireditev sta pripravila KO ZB NOB Radlje ob Dravi in občina Radlje ob Dravi. Slavnostni govornik je bil župan občine Radlje ob Dravi mag. Alan Bukovnik.

Spomnili smo se izrednega pomena Osvobodilne fronte, ki je organizirala oboroženi odpor proti nacifašističnemu okupatorju do končne osvoboditve

slovenskega ozemlja. Ob 150. obletnici rojstva smo se spomnili tudi slovenskega generala Rudolfa Maistra. Ob koncu prve svetovne vojne se je s svojimi borci uprl nemškim oblastem in priboril našo današnjo severno mejo Republike Slovenije. V nadaljevanju smo spremljali lep kulturni program. Po uradnem delu je sledilo veselo druženje ob malici. Hvala vsem, ki ste sodelovali pri organizaciji, vsem nastopajočim in sodelujočim. Hvala vsem obiskovalcem, da ste si vzeli čas in se udeležili slovesnosti.

Matjaž Tomažič

Zagorje:

Z monodramo Kajuh sem jaz so v Zagorju ob Savi na predvečer praznika slovesno počastili 27. april, dan upora proti okupatorju. V vlogi Karla Destovnika - Kajuha je nastopila igralka Inti Šraj, za režijo je poskrbel Darko Nikolovski.

Pred ogledom monodrame je zbrane v Delavskem domu v Zagorju ob Savi nagovoril član predsedstva Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije Janko Veber, ki je med drugim poudaril, da sta bila ustanovitev Osvobodilne fronte in narodnoosvobodilni boj državotvorno dejanje.

Na slovesnosti, ki sta jo pripravila občina Zagorje ob Savi in Združenje borcev za vrednote NOB Zagorje ob Savi, sta Janko Veber in predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Zagorje ob Savi Iztok Ule podelila Henrihu Palčiču zlato plaketo ZZB NOB Slovenije za njegovo dolgoletno in vestno delo ter prispevek k ohranjanju in širjenju vrednot narodnoosvobodilnega boja.

S. B., foto: Robi Verbajš

Razbor:

Srečanje članov društva ob Katjinih »buhteljčkih«

V Razborju je bilo srečanje članov društva Vranov let mislinjsko-šaleškega okoliša. Vodja sekcije, obenem tudi predsednik KO ZB Razbor Anton Stropnik, je v pozdravnem nagovoru na kratko opisal vlogo in pomen mednarodne spominske poti Vranov let v svobodo.

Podal je letno poročilo predsednika društva Eduarda Vedernjaka. V društvu Vranov let deluje 216 članov, od tega je v mislinjsko-šaleški skupini dejavnih 34 članic in članov. Za letos smo sprejeli naslednji načrt dela: udeležba na proslavi ob 80. obletnici pobega jetnikov, obnovitev tabel in markacij od Razborja do Žlebnika in organizacija pohoda iz mislinjskega dela Pohorja do Straže. Sestanek je bil tudi prijetno druženje ob Katjinih »buhteljčkih«.

Stane Gradišnik

Tolmin:

Delegati krajevnih organizacij ZB so se v Tolminu sestali na skupščini Združenja borcev za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin. Pregledali so delo in finančno poslovanje združenja lani in sprejeli program dela in koledar prireditev za letos. Predsednik združenja Rok Uršič je v svojem poročilu o delovanju poudaril, da se članstvo zaradi smrti starejšega prebivalstva iz leta v leto zmanjšuje, sprejetje novih članov pa ne sledi temu. Članstvo se hitro stara. Kar nekaj je starejših od sto let, 85 članov ima status veteranov narodnoosvobodilnega boja in nihče ni mlajši od 86 let, zato se bo treba bolj truditi za pomlajevanje članstva organizacije. Izdana je bila že nekaj let načrtovana knjiga Partizanski tisk na Tolminskem. Sicer pa so krajevne organizacije skupaj z združenjem izvedle že tradicionalne prireditve v spomin na dogodke iz časa narodnoosvobodilnega boja in ob dnevu spomina na mrtve komemoracije po številnih krajih. Člani se trudijo za urejanje, čiščenje in obnovo črk na spominskih obeležjih ter lastništvo na parcelah, kjer stojijo obeležja.

V razpravi je bilo rečeno, da bi naša organizacija morala več pozornosti glede narodnoosvobodilnega boja nameniti mladim v šolah, vendar je to odvisno od vodstev šol, saj take pobude ne naletijo povsod na plodna tla. Skupaj z Zavodom za šolstvo bi bilo treba to tematiko vnesti v učne programe. Velik pomen organizacija daje tudi skrbi za grobnice padlih italijanskih in slovenskih partizanov v Benečiji in Reziji.

Letos bodo prireditve posvečene spominu na 80. obletnico posameznih zgodovinskih dogodkov, ko so se po kapitulaciji Italije začele obsežnejše akcije partizanskih enot na Tolminskem in v Beneški Sloveniji. To so napad enot 9. korpusa na železnico in sovražne postojanke v Baški grapi, napad na letališče Belveder pri Vidmu, pobjo mladih partizanov v Plazeh za Breginjem, ustanovitev Gradnikove brigade na planini Golobar, pohod po poti Marka Redelonghija, pohod, posvečen boju na Rdečem robu, slovesnosti na planini Lom nad Ljubinjem v spomin na napad na partizanski tabor. Na Kovačič planini bomo počastili 80. obletnico pohoda Gregorčičeve brigade v Benečijo. Letos bo osrednja prireditev 7. julija na Mostu na Soči, posvečena bo 100. obletnici rojstva narodnega heroja Dušana Muniha.

Navzoče na skupščini so pozdravili tudi predstavniki društva Sever za Tolminsko in Planinskega društva Tolmin ter poudarili pomen skupnega dela pri počastitvi dogodkov iz časa narodnoosvobodilnega boja. Mirko Brulc, predsednik Pokrajinskega sveta združenja borcev za vrednote NOB, pa je v krajšem nagovoru prisotne spomnil na dejstvo, da če ne bo delovanja Zveze borcev, bodo zbledeli tudi spomini na dogodke iz časa narodnoosvobodilnega boja.

Vojko Hobič

Tabor:

V Taboru v Savinjski dolini je bil septembra 1941 ustanovljen odbor Osvobodilne fronte. Lipče Jurhar (Kisovarjev Lipče) in Rado Zakonjšek - Cankar sta pripeljala na ta sestanek Lojzeta Hohkrauta, ki se je tiste čase z Revirsko četo zadrževal pri Pošebalu. Sestanka so se udeležili še Ludvik Pavšak iz Tabora, Franc Lesnik in Leopold Župančič iz Ojstriške vasi in Karel Kumer iz Kaple.

Stane Gradišnik

Štjak:

V prenovljeni dvorani stare šole v Štjaku je sredi aprila potekalo srečanje v spomin na 80. obletnico prvega kongresa primorskega dela slovenske protifašistične ženske zveze. Spominske slovesnosti se je udeležilo lepo število obiskovalcev, med njimi tudi nekdanja udeleženka prvega zborovanja Lidija Hren, ki je zelo čustveno spremljala program. Pozdrav vsem je namenil župan občine Sežana Andrej Sila in ob tem poudaril pomen ohranjanja spomina na te pomembne dogodke.

Predsednica društva Dobrnici dr. Vera Klopčič je zbrala in predložila vrsto pomembnih dokumentov tega ženskega zborovanja in ga predala krajevni skupnosti Štjak, podpredsednica Neva Filipčič pa je poskrbela za kulturni

program, ki ga je vodila Julija Jelušič Južnič. Nastopila sta Moški pevski zbor Tabor Lokev pod vodstvom Vladislava Korošca in Marjetka Popovski s svojo spremljevalno skupino pevk Cvet v laseh, glasbenikoma Miranom Pečenikom in Markom Petelinom ter recitatorjem Igorjem Rojcem. Srečanje se je končalo s ponosno himno Vstajenje Primorske in prijetnim klepetom ob kraški joti.

D. I.

Straža, Ravbarjeva zidanica:

Tudi letos smo člani ZB Straža pripravili in izvedli krajši spominski pohod po spominske plošče na Ravbarjevi zidanici pod Srobotnikom. Pohod je namenjen spominu na partizansko učiteljico Jožico Venturini, ki jo je tam skupaj z aktivistom Antonom Mišičem kruto umorila roka domačih domobrancev.

Za častljiv spomin ni treba veliko. Dovolj so dobra volja, čut hvaležnosti in pripravljenost. K plošči so položili venček in prižgali svečo. Milan Ravbar je z ženo kot vedno dal na voljo svojo zidanico, Franc Umek je poskrbel za kulturno plat srečanja, udeleženci pa so bili zadovoljni s pohodom in druženjem. Tudi prihodnje leto pohod zagotovo bo. Veseli bomo, če se nam pridružite tudi vi.

Branko Đukić

Nova Gorica:

Dan upora proti okupatorju so počastili tudi v Novi Gorici v sodelovanju mestne občine in Združenja ZB za vrednote NOB Nova Gorica.

Uvodnemu pozdravu je sledil lep nagovor, ki ga je vsem obiskovalcem prireditve namenil župan novogoriške občine Samo Turel. Sledil je kulturni program. V njem je pevka Marjetka Popovski z zelo živimi zapisi svoje mame kot majhne deklice med narodnoosvobodilnim bojem čustveno podajala njeno doživljanje vojne in veselja, ko je bila izbojevana svoboda. Marsikoga so zgodbe ganile in mu priklicale spomine na narodnoosvobodilni boj. Iz grl vseh so donele tudi partizanske pesmi, ki jih je Marjetka prepevala s svojo spremljevalno skupino glasbenikov, pevk in recitatorja. Prireditev se je seveda končala s ponosno himno Vstajenje Primorske.

S. B.

Okroglo:

Spet je leto naokoli in april je mesec, ko se že tradicionalno spomnimo tragičnega dogodka iz druge svetovne vojne, ali kot je zapisal Ivan Jan, herojske tragedije na Okroglem.

V SLIKI IN BESEDI

Slovesnost je potekala 21. aprila ob spomeniku, kjer je bil prvi grob padlih. Nedaleč stran je jama, v kateri je 21. aprila 1942 našlo zatočišče 14 borcev Kokrške čete, vanjo so se zatekli po bitki v Udin borštu. Na spomeniku je zapisanih 12 borcev, od katerih jih je bilo osem ubitih v jami, štiri so zajeli žive in jih pozneje ubili v Dragi pri Begunjah, trinajsti borec, Vladimir Peraič - Planin, si je z odhodom po vodo rešil življenje in je ostal po vojni edina priča dogodka. Štirinajsti pa je bil Stanko Mlakar, ki so ga Nemci omamljenega od plina zajeli, ga poslali v Begunje in pozneje izpustili z vlogo ovaduha, vendar je Stanko ni opravil. Znova se je pridružil partizanom in še istega leta padel v boju.

Tragedijo je zakrivilo izdajstvo. Najpodlejše dejanje, kot je slavnostni govornik Božo Janež citiral Franca Saleškega Finžgarja: »Rajši so sprejeli orožje, obleko in denar od okupatorja. To je v slovenski zgodovini najbridkejši črni madež, ki ga noben izgovor ne more izbrisati.«

Slovesnost, ki se je začela s prihodom praporščakov in himno v izvedbi pevke Anje Potočnik, se je nadaljevala z bogatim kulturnim programom, ki ga je spretno vodila in povezovala Katja Bevk. Mimi Kokalj, Boris Podobnik in Julka Erbežnik so položili venec k spomeniku, pred mikrofonom pa je stopil predsednik ZB za vrednote NOB Naklo Bojan Bajželj in po nagovoru smo z minuto molka počastili spomin na pobite.

Otroci Osnovne šole Naklo pod vodstvom učiteljice mentorice Stanke Kolenko in Karle Stušek so prisrčno otroško deklamirali, peli in odigrali prigodo iz časa narodnoosvobodilnega boja.

Z deklamacijama, ki sta ponazarjali trpljenje ljudi pod okupatorjem, nas je v polpreteklo zgodovino popeljala Romana Pagon, Domen Osterman je slovesnost popestril s skladbama na diatonični harmoniki, s pesmijo ob spremljavi ukulele je nadaljevala Anja Potočnik in nazadnje zapela ob spremljavi kitare poznano pesem Slovenskega naroda sin.

Povezovalka Katja se je ob koncu prireditve zahvalila vsem nastopajočim, slavnostnemu govorcu, občini Naklo za finančno podporo in donatorju, gostilnici Kresnik. Zahvala je šla tudi obiskovalcem, brez katerih bi bila vrednost slovesnosti znatno manjša. Ob prigrizkih in napitkih se je nadaljevalo prijetno druženje ob klepetu, srečanjih z znanci in prijatelji, obujanju spominov ...

Greta Fister Stamulak

Lesce:

Krajevna organizacija ZB Radovljica - Lesce skrbi za številna spominska obeležja, s katerimi se spominjamo poguma in trpljenja našega naroda med drugo svetovno vojno. To od nas zahteva tudi urejanje teh obeležij, čiščenje in obnovo črk na spomenikih, za kar pa vedno primanjkuje denarja. Med nami pa se najdejo tudi taki člani, kot je Pavel Triplat iz Lesc, ki je pred

nedavnim samoiniciativno in s svojimi sredstvi izdelal novo leseno ograjo okoli spomenika talcem v Lescah pri gostišču Tulipan, ki je bila že močno dotrajana. Pri postavitvi ograje sta mu pomagala Dušan Erjavec in Cene Omejc. Dekleta iz Hortikulturnega društva Lesce, med katerimi je tudi mnogo naših članic, pa nam ob obeležjih urejajo zelenje in rože. Hvala vsem tem srčnim ljudem, ki jim ni vseeno za našo preteklost in prihodnost in ki jim je prostovoljstvo v ponos in veselje.

Jakob Demšar

Lipa:

30. aprila so se člani ZB Ilirska Bistrica na povabilo občine Matulji udeležili komemoracije v vasi Lipa. V imenu občine Ilirska Bistrica in v imenu ZB Ilirska Bistrica sta venec položila župan občine dr. Gregor Kovačič in Stanislav Zver, predsednik Zveze borcev za južnoprimorsko območje.

30. aprila 1944 so partizani v bližini vasi Lipa pri Jelšanah napadli sovraž-

nikovo kolono in ubili štiri vojake. Že nekaj ur po napadu so prišle v Lipo esesovske enote kraških lovcev iz poveljstva v Trstu. V tej enoti so bili tudi italijanski fašisti, belogardisti in ukrajinski esesovci iz zloglasne Galicijske divizije. Približno ob 15. uri so obkolili vas in začeli ropati, posiljevati in ubijati. Požgali so vse hiše, preživele pa so razporedili v kolono z izgovorom, da jih bodo deportirali v taborišča. Na koncu vasi so preživele zaprli v gospodarsko poslopje in jih polili s bencinom ter žive zažgali. Tega dne so nacisti ubili vse vaščane - 269 ljudi, od tega 121 otrok v starosti do 15 let, in požgali vso vas s 135 hišami. Najmlajši otrok, dojenček, je bila Bosiljka Iskra, imela je komaj šest mesecev.

Minilo je 80 let od krutega dogodka. Če je zgodovina učiteljica življenja,

vidimo, da so se ljudje zelo malo naučili, saj smo priča novemu trpljenju nedolžnih ljudi, civilistov, žensk in otrok. To je dokaz, da moramo opozarjati, se moramo spominjati in si moramo zapomniti, kot se spominja Lipa.

Stanislav Zver

Maribor:

Mariborska borčevska organizacija že od leta 2009 ob 8. marcu, mednarodnem dnevu žensk, pokloni svojim članicam ogled gledališke predstave v izvedbi gledališke skupine Kulturnega društva Pekre - Limbuš.

Ob dobrem sodelovanju Koordinacije veteranskih in domoljubnih organi-

zacij Maribora na predstavo povabimo tudi članice drugih združenj - Policijskega veteranskega društva SEVER, Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo, Združenja slovenskih častnikov, Domovinskega društva generala Rudolfa Maistra in Društva vojnih invalidov. V pozdravnem nagovoru je predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Maribor Jože Vrhnjak poudaril pomen večstoletnega boja žensk za njihove pravice in enakost v družbi.

Člani KUD Pekre - Limbuš so za letošnjo predstavo pripravili nekoliko manj znano in tudi manj igrano komedijo avtorja Toneta Partljiča Pesnikova žena prihaja, ki je nastala v času razpada nekdanje skupne države. Osrednja tema komedije je zavist, ki pogosto vlada tudi v svetu kulture in umetnosti. Predstavo je priredil, režiral in aktualiziral Gregor Antoličič.

V Domu kulture Pekre se nas je zbralo 274 članic in članov naštetih združenj. Uživali smo v predstavi, ki nas je humorčno podučila, da nas zavist prej kakor do določenega cilja lahko pripelje celo do blaznosti, včasih pa škodoželjnost in stremušstvo prevladata nad zdravim razumom. Nasmejani obrazi in druženje po prireditvi pa nas zavezujejo, da sodelovanje s KUD Pekre - Limbuš nadaljujemo in tako tudi v prihodnje razveseljujemo naše članstvo.

Jože Vrhnjak

Oplotnica:

Članice in člani Občinske organizacije borcev za vrednote NOB Oplotnica smo letošnji delni zbor članov opravili 6. aprila. Kljub krasnemu pomladnemu vremenu, ki je kar klicalo po zunanjih opravilih, se nas je zbralo dovolj, da smo izvedli pregled opravljenega dela, izpeljali nadomestne volitve in sprejeli letni program lastne organizacije. Seznanili smo se tudi s poročilom o minulem delu Združenja borcev za vrednote NOB Slovenska Bistrica, katerega sestavni del smo tudi Oplotničani. Gost srečanja, predsednik združenja Borut Kruder, je predstavil še načrt za letos. Poleg predsednika se je srečanja udeležil tudi tajnik Združenja Drago Mahorko.

Za sproščen in kulturno obarvan začetek dela so poskrbele štiri učenke Osnovne šole Pohorskega bataljona Oplotnica. Šestošolki Mija Strnad in Zala Višič sta recitirali Minattijevo večno pesem Nekoga moraš imeti rad, harmonikarici Neža Kangler in Taja Obrovnik pa sta nas z otožnimi zvoki skladbe Kam le čas beži popeljali v minule čase. Hvala učenkam in mentorici prof. Nataši Črešnar, da so obogatile naše srečanje! Na zboru so nas pozdravili tudi predstavniki nekaj domačih društev. Srečanje smo končali s spodbudno novico, da se nam je pridružil šest novih članov.

Maja Valenčak

Straža:

Na željo članov ZB za vrednote NOB Straža smo skupaj z Krajevnim odborom Rdečega križa Straža izvedli predstavitev in obnovitveni prikaz dela defibrilatorja ali krajše aparata AED.

V občini Straža je sicer 18 delujočih naprav AED za oživljanje, razporejeni so po vseh krajih, kjer se zadržujejo večje skupine krajanov. Ugotovili smo, da je znanje za uporabo defibrilatorja treba nenehno obnavljati in preizkušati. Inštruktor iz Rdečega križa Novo mesto je predstavitev opravil vrhunsko, udeleženci pa so zagnano in z vso resnostjo izvajali vaje oživljanja namišljenih ponesrečencev. Dogovorili smo se, da to dejavnost obnavljamo vsaj enkrat na leto.

Branko Đukić

Razbor:

KO ZB za vrednote NOB Razbor je tudi letos pripravil proslavo ob dnevu Osvobodilne fronte. Predsednik borčevske organizacije Tone Stropnik je v kratkem nagovoru opisal razvoj narodnoosvobodilnega boja v tem delu Koroške, Mihaela Movh pa je poskrbela za kulturni program.

Spomladi 1943 je bil ustanovljen okrožni komite KPS za šaleško-misljnsko okrožje. Ta komite je opravljal tudi naloge okrožnega vodstva Osvobodilne fronte. Tone Ulrih - Kristl v svojih spominih postavlja začetek delovanja šaleško-misljnskega okrožja v čas, ko je bilo oporišče aktivistov Misljnske doline pri Rdečniku v Spodnjem Razborju. Tu so imeli aktivisti KPS in OF oporišče od srede marca do začetka aprila 1943.

Stane Gradišnik

Sromlje, Pišce:

2. marca je bila spominska komemoracija v spomin na nacistični pobjo domačinov tik pred koncem druge svetovne vojne. Spomenik stoji nasproti že skoraj porušene nekdanje Zarnikove vinske kleti. Ob tem zidu so Nemci in belogardisti 2. marca 1945 ustrelili partizana Ivana Ogorevca in Franca Latina ter aktivistko Antonijo Zagmajster mlajšo. V Suhadolu na Zagmajstrove domačiji so pod streli padle mama Antonija Zagmajster, njena noseča hči Neža in vnukinja Nadica Germovšek. Po čudežu je preživel hudo ranjeni oče Jože Zagmajster. Na domačiji Petan, ki stoji nekoliko stran, pa je v hiši zgorela vsa družina.

Tadej Škof

LJUBELJ 2024

Spominska slovesnost ob 79. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča Ljubelj bo v soboto, 8. junija 2024, ob 11. uri v spominskem parku nekdanjega KT Ljubelj jug. Slavnostna govornica bo dr. Asta Vrečko, ministrica za kulturo Republike Slovenije. Zbrane bodo nagovorili tudi Marijan Križman, predsednik ZZB NOB Slovenije, predstavnik francoskega združenja Amicale Mauthausen in župan občine Tržič Peter Miklič.

V kulturnem programu bodo sodelovali Pihalni orkester Tržič, učenci Osnovne šole Križe, Maša Tiselj - vokal in Nejc Jemc - harmonika, program bo vodila Maja Tekavec.

Organizatorji prireditve so ZZB NOB Slovenije - Koordinacijski odbor žrtev vojnega nasilja, Občina Tržič in Tržiški muzej.

JUBILEJ

90 let
Stanke Novak

Stanka Novak iz Mojstrane je 30. aprila v krogu domačih in prijateljev v domu Viharnik v Kranjski Gori praznovala 90. rojstni dan. Bistri in čili devetdesetletnici smo vsi skupaj zaželeli vse najboljše.

Vekoslava Ferlič

Stanka Marinšek se je rodila 30. aprila 1934 v Gorjah kot drugi otrok v družini. Po končani osnovni šoli se je izučila za trgovko, pozneje je postala poslovodkinja trgovine na Jesenicah in opravljala delo vse do upokojitve. Z možem Emilom Novakom, domačinom iz Mojstrane, si je ustvarila toplo družino. V zakonu se jima je rodila hči Bojana, ki danes redno obiskuje mamo v domu Viharnik in ji daje, kar potrebuje.

Stankina družina je doživela vojne grozote in jubilatka mi je pripovedovala pretresljivo zgodbo o izgnancih v času narodnoosvobodilnega boja. Ob kavici večkrat skupaj poklepetava in modrujeva. Je zvesta članica ZB za vrednote NOB Dovje - Mojstrana in ob prebiranju časopisa Svobodna beseda se spomni grozot, ki so jih doživeli med vojno.

»Oče se je vsak dan s kolesom odpeljal v službo v železarno na Javorniku. 24. julija 1942 pa se ni vrnil domov. Mama je zaslutila, da se mu je nekaj zgodilo. Kmalu smo zvedeli, da so ga ujeli in odpeljali v Begunje. Istega dne so prišli po nas, nas strpali na tovarnjake in odpeljali v Šentvid v zapor. Mama je imela pol ure časa, da je pripravila oblačila, skodelico in žlico. Hotela

je vzeti stvari še za očeta, a ji Nemci niso dovolili. Trije moji strici so se borili proti okupatorju, bili so v partizanih, zato so se nam Nemci maščevali in nas izgnali od toplega ognjišča. Bila sem še otrok, stara šele osem let ... Odpeljali so nas v taborišče Gunzenhausen, pozneje pa v Huttenbach na Bavarskem ... Kmalu po prihodu sta morala oče in mama oditi na delo v tovarno, starejša sestra, stara enajst let, pa je opravljala najbolj umazana dela v trgovini. Oče je med tednom delal v tovarni v Nürnbergu, ob sobotah se je vračal k družini v taborišče ... Mlajši otroci smo hodili v šolo, imeli smo zelo stroge učitelje. Govoriti smo morali nemško, kdor ni sledil, je bil kaznovan. Jezika nismo razumeli, zato nas je bilo strah tepeža ... 17. julija 1945 smo prispeli v zbirni center v Kranju. Čez nekaj dni so nas odpeljali v našo hišo, ki pa je bila vsa izropana. Ničesar nismo imeli, le pridne roke, da smo si spet ustvarili topel dom.«

Danes Stanka uživa jesen življenja v domu starejših občanov Viharnik v Kranjski Gori. S svojimi prijateljicami vsak dan dopoldne poklepetava ob kavici, skupaj naredijo načrt za vsak dan posebej.

Sonja Mirtič, foto: Jože Mirtič

DOGODKI XIV. diviziji v spomin

Spoštovana
partizanska enota

Ob 80. obletnici prihoda Štirinajste divizije na Štajersko so bile na širšem celjskem območju številne spominske slovesnosti. Takratni prihod te divizije je omogočil dodaten zagon narodnoosvobodilnega gibanja v tem delu Slovenije. Divizija je do konca vojne bojno delovala na Štajerskem, zato je med Štajerci še danes najbolj poznana in spoštovana partizanska enota.

Takoj po novem letu se je avtobus častilcev te divizije iz Laškega odpravil na slovesnost ob 80. obletnici odhoda te divizije iz Suhorja v Beli krajini na Štajersko. V Muzeju Laško so 7. februarja odprli spominsko razstavo ob prihodu divizije v te kraje in 50. obletnici organiziranja tridnevniških pohodov od Sedlarjevega do Gračnice po poteh divizije. Organizatorje razstave je presenetilo število udeležencev ob odprtju, med njimi je bilo največ večkratnih pohodnikov. 8. februarja so v organizaciji Združenja borcev za vrednote NOB Krško izvedli pohod v spomin na divizijo od Sedlarjevega preko Bohorja v Senovo. Tu so se spomnili napada divizije na rudnik pred osmimi desetletji.

V Združenju borcev Šmarje pri Jelšah in občini Podčetrtek so 9. februarja pripravili spominsko slovesnost v Sedlarjevem v spomin na dan, ko je divizija 6. februarja 1944 po enomesečnem pohodu iz Bele krajine čez Hrvaško tu stopila na štajerska tla. V programu so sodelovali učenci šol v Podčetrtku in Bistrici ob Sotli ter pevski zbor Rogaske Slatine. Navzoče sta nagovorila župan občine Podčetrtek Peter Misja in minister za gospodarstvo, šport in turizem Matjaž Han. Na tridnevni pohod od Sedlarjevega do Gračnice pa je krenilo 70 pohodnikov. Pohod je organiziralo Društvo za ohranjanje spomina na pohod XIV. divizije Laško. Kolona 49. pohoda se je prvič ustavila v Loki pri Žusmu in tam so pohodnikom domačini in krajevna organizacija združenja borcev pripravili tople napitke in sendviče. Kmalu zatem so se ustavili še pri nekdanji partizanski bolnici Javorščica.

Proti večeru so pohodniki prispeli v Prevorje. Tam so jim domačini in učenci podružnične šole pripravili sprejem z nagovorom in zanimivim kulturnim programom. V telovadnici te šole so prenočili. Zjutraj so krenili proti Planini pri Sevnici. Tam so imeli kosilo, ki so jim ga pripeljali iz celjske vojašnice. Še pred kosilom jih je pozdravil predsednik krajevnih borcevskih organizacij Tone Špan, šolarji pa so pripravili krajšo proslavo. Od tod so pohodniki pot nadaljevali čez Bohor do Zabukovja nad Sevnico. V to vasico so prispeli v večernih urah, pozdravila sta jih župan Sevnice Srečko Ocvirk in predstavnik sevnškega borčevskega združenja. Pohodniki so prespali v skoraj premajhnem gasilskem domu. 11.

februarja zjutraj so se odpravili proti Razborju in Okroglicami nad Sevnico. Tam se jim je pridružila skupina protifašistov in borcev kantona Sarajevo. V meglenem in deževnem jutru so se preko Lovrenca spustili v dolino Lokavca in se ustavili v Gračnici pri Rimskih Toplicah pri spomeniku narodnemu heroju Iliji Badovincu in otrokom »živega zidu«.

Na tem kraju so 12. februarja 1944 okupatorji v spopadu za zasedo Štirinajste divizije kot živi zid uporabili tamkajšnje šolarje. V tem spopadu sta padla Ilija Badovinac in šolar Ivan Lapornik, štirje šolarji pa so bili ranjeni. V spomin na ta dogodek so na prireditvi s številnimi obiskovalci položili cvetje in vence k spomeniku in izvedli krajši kulturni program, v katerem so sodelovali Moški pevski zbor Laško in recitatorka Terezija Potočar Korošec. Navzoče sta nagovorila župan Laškega Marko Šantej in polkovnik Miha Butara, častni predsednik Slovenskih častnikov. Temu sta sledila še pozdrava podpredsednice Koroških partizanov iz Celovca Mojce Koletnik in predsednika združenja protifašistov in borcev kantona Sarajevo Mirsada Čatića.

Slovesna akademija v spomin na XIV. divizijo je bila 21. februarja v Domu kulture Velenje. Ob bogatem kulturnem programu sta udeležence nagovorila predsednica združenja velenjskih borcev Andreja Katič in osrednji govornik dr. Aleksander Jevšek, minister za kohezijo in regionalni razvoj. Naslednji dan je bila spominska slovesnost v spomin na preboj divizije s Paškega Kozjaka proti Graški Gori v Paki. Na večer obletnice tega dne sta bili v Kulturnem domu Šoštanj slovesnost in gledališka predstava Juriš v spomin na pesnika Karla Destovnika - Kajuha. Na prireditvi je bila govornica ministrice za kulturo dr. Asta Vrečko. V Domu krajanov Cirkovce je bila 23. februarja slovesnost v spomin na prihod divizije v te kraje. Kulturni program so pripravili učenci podružnične šole in skupina Zven. V Osreških pečeh v Ravnah pri Šoštanju je bila spominska slovesnost 24. februarja dopoldne, in sicer v spomin na preboj divizije z Graške Gore proti Zavodnju. Kulturni program so pripravili godba Zarja iz Šoštanja in pevski zbor ter šolarji z Raven. Popoldne pa je bila spominska slovesnost na domačiji Žlebnik, kjer je pred 80 leti padel narodni heroj in pesnik Karel Destovnik - Kajuh. V kulturnem programu so sodelovali učenci osnovne šole iz Šoštanja, ki se imenuje po pesniku, in Pevski zbor Kajuh. Govornik je bil evropski poslanec Matjaž Nemec. Na Graški gori pa je bila sklepna prireditev ob 80. obletnici prihoda divizije na Štajersko in smrti pesnika Kajuha s polaganjem venca k spomeniku »Nošenje ranjencev«.

Andrej Mavri, foto: Brane Gradišnik

KONCERT Za bolnico Franja

Bratje, zapojmo!

Na Glavnem trgu v Cerknem bo 22. junija 2024 ob 15. uri koncert v podporo Partizanski bolnici Franja. Udeležence bosta nagovorila Gašper Uršič, župan občine Cerkno, in dr. Miha Kosmač, direktor Mestnega muzeja Idrija, slavnostna govornica pa bo dr. Nataša Pirc Musar, predsednica države.

Na koncertu bodo nastopili: Coro popolare della resistenza, Videm, Italija, ki ga vodi Roberto Frisano; Darko Nikolovski, Ljubljana; Marjetka Popovski s skupino, Izo-

jen, in sicer pomen ohranjanja Partizanske bolnice Franja kot edinstvenega spomenika humanosti državnega in evropskega pomena in zbiranje donatorskih sredstev za obnovo Partizanske bolnice Franja.

Živimo v svetu številnih konfliktov in vojnih spopadov, ki nas vsak dan znova opominjajo, kako dragocena vrednota je mir. Pred 80 leti je tudi na našem ozemlju divjala vojna. Slovenci so se skupaj z drugimi svobodoljubnimi narodi uprli okupatorjem in si priborili svobodo. Za ranjene

bo zahtevala veliko truda, znanja in organizacije, pa tudi precejšnjo vsoto denarja. Od julija 2023 ima Mestni muzej Idrija, ki je upravljavec spomenika, odprt poseben podračun za zbiranje donatorskih sredstev, na katerem se je do 7. maja 2024 zbralo 25.308 evrov. Zbrana sredstva bodo namenjena obnovi barak oziroma muzejski predstavitvi spomenika. Hvala vsem, ki ste že darovali. Prostovoljne prispevke bomo zbirali tudi na koncertu, za katerega smo si naslov izposodili iz partizanske pe-

la; Moška vokalna skupina Zven, Cerkno, vodja Vanja Lampič; Partizanski pevski zbor, Ljubljana, ki ga vodi Jakob Barbo; Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič, Trst, ki ga vodi Pia Cah; Ženska vokalna skupina Zimzelen, Nova Gorica; Ženski pevski zbor Cerklanke, Cerkno, vodi ga Vanja Lampič. Prireditve bo vodila Tjaša Jurman.

Zamisel o dobrotelnem koncertu se je porodila kmalu po ujmah, ki so Cerkno in Partizansko bolnico Franja prizadele julija 2023. Namen koncerta, ki ga skupaj pripravljajo občina Cerkno, Mestni muzej Idrija in Zavod za turizem Cerkno, je dvo-

in bolne tovariše so skrbeli v skritih bolnišnicah, ki so jih z veliko truda in iznajdljivosti zgradili v gozdovih in ob tem pogosto tvegali lastno življenje. Partizanska bolnica Franja je spomenik temu humanizmu. Gruča barak v soteski Pasice nosi izjemno simbolno sporočilo, ki govori o moči skupnosti, o solidarnosti in človečnosti, ki sta za vsako družbo ključnega pomena. Spomenik državnega in evropskega pomena, ki opozarja na pomen miru in strpnega sožitja med narodi ter na občečloveške vrednote, smo dolžni ohraniti.

Obnova Partizanske bolnice Franja, ki bo zapletena in dolgotrajna,

smarice, ki jo je avgusta 1944 izdala artilerija 9. korpusa. Partizanske in narodne pesmi so povezovala, tolažile in opogumljale ljudi različnih generacij, narodnosti, socialnih in poklicnih skupin, ki so se združili v skupnem boju za svobodo.

Pred samo prireditvijo bomo **17. junija 2024 ob 10. uri** pripravili tiskovno konferenco, na kateri bomo predstavili dejavnosti, ki potekajo v zvezi z obnovo Partizanske bolnice Franja. Dodatne informacije: Milojka Magajne, Mestni muzej Idrija, **e-naslov: milojka.magajne@muzej-idrija-cerkno.si**, **tel.: 05 37 26 624, 041 286 681**

IMELI SMO LJUDI

Martin Mlinar

Člani Združenja borcev za vrednote NOB Hrastnik smo se 2. marca zbrali na pokopališču Dol pri Hrastniku ob zadnjem slovesu od našega spoštovanega in cenjenega člana, tovariša Martina Mlinarja. Tovariš Martin se je rodil 1. novembra 1935 v Loki pri Zidanem Mostu. Po končani osnovni šoli in nadaljnjem šolanju ga je pot zanesla v Hrastnik, kjer si je ustvaril družino in se zaposlil v Steklarni Hrastnik.

V svoji bogati politični karieri je kot predsednik Zbora združenja skupščine Republike Slovenije deloval tudi v Zboru republik in pokrajin SFRJ v Beogradu. V Združenje borcev za vrednote NOB Hrastnik se je včlanil v letu 1991. Najprej je deloval v krajevnem odboru ZB Dol pri Hrastniku in tako je svoje znanje in poznavanje zgodovinskih dejstev prenašal na vse člane. Leta 2002 je bil izvoljen za podpredsednika izvršnega odbora ZB za vrednote NOB Hrastnik, leta 2012 pa je prevzel vodenje Občinske organizacije ZB NOB Hrastnik in postal tudi predsednik Pokrajinskega sveta za Zasavje. V času svojega vodenja se je zavzemal za ohranjanje kulturne dediščine, nastale v času narodnoosvobodilnega boja in po vojni, kar je ena od pomembnih nalog borčevske organizacije. Močno si je prizadeval za prepoznavanje in zaščito resnice in s svojimi izkušnjami prispeval k razvoju demokratičnih odnosov v občini in Republiki Sloveniji. Pri svojem delu je bil dosleden in to je pričakoval tudi od nas članov, saj je bil prepričan, da morajo biti naloge iz sprejetega programa uresničene in kakovostno izpeljane.

Tovariš Martin je na člane ZB NOB Hrastnik prenašal tudi svoje znanje in bogate izkušnje. S svojo avtoriteto je znal povezati delo domoljubnih in veteranskih organizacij Zasavje, ki spoštujejo temeljne vrednote narodnoosvobodilnega boja in njegovo vlogo pri uveljavljanju samostojnosti Slovenije. Za svoje delo je prejel zlato plaketo ZZB NOB Slovenije in leta 2023 listino kot najvišje priznanje za ohranjanje vrednot NOB Slovenije za dolgoletno in uspešno vodenje OO ZB NOB Hrastnik, PS NOB Zasavje ter zavzeto delovanje v organih in delovnih telesih ZZB NOB Slovenije.

Tovariš Martin je bil dolgaletni član Občinskega združenja častnikov Hrastnik, bil je predsednik krajevnih skupnosti Dol pri Hrastniku in tudi predsednik kulturnega društva Dol.

Zadnjega slovesa se je udeležila tudi delegacija njegovih prijateljev in sodelavcev Zbora republik in pokrajin skupščine SFRJ. Tovariš Franc Gerbec se je v svojem poslovilnem govoru spomnil tistih težkih časov v skupni državi Jugoslaviji, ko sta bila zelo pomembna tudi prijateljstvo in medsebojna pomoč.

ZB za vrednote NOB Hrastnik

Terezija Čurin

Februarja smo se na ljubljanskih Žalah poslovili od Terezije Čurin, spoštovane krajanke Vrhovcev in dolgoletne članice Zveze borcev za vrednote NOB Vrhovci - Brdo - Kozarje. Rodila se je leta 1926 v številni zavedni in domoljubni družini Dovgan v Šembijah nad Ilirsko Bistrico. Starši so bili ponosni Slovenci, doma so govorili slovensko. Tudi v šoli so bili Terezija in njeni sorojenci in sorojenka zvesti slovenščini, kar v tistem času ni bilo lahko. Dogajalo se je namreč, da so učitelji kaznovali učence, ki so govorili slovensko.

Med drugo svetovno vojno se je tudi oče Andrej takoj povezal z odporiškim gibanjem. V akcije je vključil tudi svojo hčer Terezijo. Kot mlada kurirka je prevzemala odgovorne in zahtevne naloge. Tako kot drugi kurirji je morala tudi ona premagovati zelo dolge poti. Danes si je težko predstavljati pogum mlade dekleta, ki je opravljalo pomembne in nevarne kurirske naloge. Z očetom in brati so bili hkrati aretirani. Doživela je najstrašnejši dogodek, ko so jo 15-letno zaprli v zapor v Vidmu (Udine). Posledice so jo spremljale vse življenje. Terezija in oče sta bila v Trstu, ko so potekali zadnji boji za njegovo osvoboditev. Pomagala sta pri ranjenih in žrtvah.

Po vojni se je izobraževala in uspešno opravila več strokovnih usposabljanj in šolanje na upravni šoli. Bila je matičarka v Postojni, nato tajnica in strokovna sodelavka na občini v Škofji Loki, dolga leta uslužbenka na takratnem sekretariatu za notranje zadeve, pozneje na občini Šiška, kjer je zavzeto sodelovala pri gradnji vrtcev in šol.

Zaradi močeve vojaške službe se je družina veliko selila. Leta 1964 se je z možem Petrom Čurinom in hčerkama Suzano in Nives preselila v Ljubljano. Nazadnje sta ustvarila in zgradila dom na Vrhovcih. Iskreno in z veliko ljubezni je bila predana svoji družini, nato svoji vnukinji Maji in Karmen ter vnuku Marku, skupaj z možem Petrom jim je dajala vso ljubezen in modrost, kar vse je prenašala tudi na štiri pravnuke. Njen večni pogum, ljubezen, optimizem in motivacija so bili in bodo ostali zgled vsem.

Zakonca Terezija in Petar Čurin sta za svoje pogumno delovanje za narodno osvoboditev prejela več priznanj. Družbeno sta delovala v času graditve porušene domovine in soustvarjala svobodno in pravično družbo. Pri svojem delu sta spoštovala in živila vrednote: humanost, enakopravnost, solidarnost, poštenje in pravičnost. Tako sta vzgajala tudi svoji hčeri. Bila sta priljubljena in spoštovana v svojih delovnih okoljih, med krajanji in člani naše borčevske organizacije. S sosedi sta stkala prijateljske odnose.

KO ZB Vrhovci - Brdo - Kozarje

Radislav Erjavec

Umrli je legenda Lesc in leške Zveze borcev, najstarejši krajan in član ZB Lesce z najdaljšim stažem – Rado Erjavec. 97 let je doba, ki človeku poleg lepih naloži tudi težka bremena. Rado jih je do zadnjega diha prenašal pokončno in s svetlim pogledom naprej, ostal je do konca bister in čil, srečevali smo ga na sprehodih, nazadnje smo se srečali na občnem zboru ZB Radovljica - Lesce v začetku marca letos.

16-leten se je Rado leta 1943 v Logatcu, kjer se je rodil, pridružil boju za osvoboditev Slovenije izpod nacizma in Hitlerja. Boril se je na Primorskem in Jelovici v Jeseniško-bohinjskem odredu, kjer je bil tudi kurir za zvezo. Med bojem je bil ranjen in je odšel na zdravljenje na svobodno ozemlje, v Črnomelj.

Po vojni je služil v jugoslovanski mornarici v Kotorju v Črni gori, kjer je nadomestil zamujeno šolanje in se domov vrnil kot poznavalec parnih kotlov, kar ga je vodilo k novi dolžnosti, postal je strojevodja. Najprej je delal v železarni na Jesenicah, potem pa je večino poklicne dobe upravljal lokomotivo. Družino sta si z ženo, ki je bila iz Ljubnega, začela spletati v Radovljici, že kmalu pa sta v Lescach zgradila hišo, kjer sta živela do smrti.

Njegovi spomini, prežeti z neomajnim ponosom, so nas večkrat popeljali v čas partizanskega boja za svobodo, na pot njegovega poklicnega dela, k družini. Od ustanovitve dalje je bil član ZB Lesce - Radovljica in pozneje tudi član upravnega odbora.

Kot praporščak Zveze borcev se je udeleževal številnih spominskih slovesnosti v domačem kraju, po Sloveniji in drugod. Tako se je udeležil tudi vseh zimskih spominskih pohodov na Stol – 20-krat, na Porezen, v Dražgoše je šel s Pasje ravni kar 25-krat, hodil je na zimski Snežnik in se poleti udeleževal borčevskega pohoda na Triglav.

Za tovarišem Erjavcem, od nje ga smo se poslovili 3. maja, ostaja globoka sled, ki ga bo v naših srcih ohranila še dolgo živga. Spominjali se ga bomo kot družabnega in vselega, skromnega in zanesljivega človeka, ki je svojo življenjsko pot pogumno, pošteno in ponosno prehodil.

Mira Stušek

Jože Furlan

Jože Furlan ali Muhov fant, kot so mu rekli v njegovih rojstnih Črnotičah, se je rodil pred 97 leti. To je bil čas, ko je fašizem prepovedal slovensko besedo, kulturo, skratka, Slovenci so bili manjvreden narod. Vse to je Jože doživel in občutil, da ne omenjamo revščine. Kot otrok je tu na robu Malega Krasa že od malega pasel živino in opravljal razna kmečka dela, da je pomagal bolehnim staršem preživljati sedemčlansko družino, in moral je hoditi v potujočevalno italijansko šolo. Po šestem razredu si je želel v kmetijsko

šolo, vendar je to preprečila druga svetovna vojna.

Zaradi revščine v domači hiši se je preselil v dolino v Osp k sorodnikom Klabjanom, kjer je delovala tudi partizanska tehnika Snežnik. Tu je že kot mlad kurir dočakal kapitulacijo fašistične Italije, a tudi prihod Nemcev in požig rojstne domačije v Črnotičah. Tistega 2. oktobra 1943, ob prvem dnevu istrske požigalske ofenzive, se njegovemu očetu ni uspelo umakniti v gozd. Nemci so ga prijeli v kleti, ga z drugimi vaščani odpeljali iz vasi in tam ustrelili.

Za petnajstletnega Jožeta, ki je odraščal v vse bolj opaznega upornega fanta, je življenje v vasi, v katero se je naselila nemška enota, postajalo nevarno. Zato se je odločil za odhod v partizane. Postal je borec 2. bataljona Istrskega odreda in nato vse do osvoboditve Trsta maja 1945 kurir voda za zveze v štabu odreda.

Po osvoboditvi Trsta so partizani tam ostali do 15. junija 1945, ko so se morali umakniti. To je bilo ponovno razočaranje za borce. V Ilirski Bistrici so bili reorganizirani v 2. brigado KNOJ-a in kot graničarji poslani na demarkacijsko črto Senožeče–Štjak, zatem pa na rapalsko mejo na Rakek.

Informburo je Jože dočakal na oficirskem šolanju v Beogradu. Po diplomu je služil v vojni mornarici v Splitu, nato kot politkomisar obalne baterije Brioni - Barbariga. V času nemirov in groženj Sovjetske zveze je bil leta 1951 z enoto premeščen v Maribor na madžarsko mejo. Leta 1952 je odšel na dodatno šolanje na Pešadijsko akademijo v Sarajevo in nato ostal v JLA do leta 1956, ko se je zaradi zdravja polovično upokojil.

Leta 1951 je v Hrpeljah sklenil zakonsko zvezo s Slavo in se nato ustalil v Kopru. Prekvalifikacija v civilno življenje je zahtevala nove izzive in izobraževanja ter spremembo življenja. Po študiju se je vrnil v občinsko upravo v Kopru, kjer je opravljal različna dela in naloge. Kot načelnik oddelka za notranje zadeve se je leta 1980 upokojil, nato se je z vso preostalo energijo posvetil koprski borčevski organizaciji, Odboru borcev Istrskega odreda in Zvezi rezervnih vojaških starešin.

Nov udarec v življenju je Jože doživel 2007, ko mu je umrla njegova draga žena Slava, a to ga je še bolj navezalo na naše Združenje protifašistov, borcev za vrednote NOB in veteranov Koper, kjer smo mu pred dvema letoma podelili naslov častni član. Prejel je vrsto priznanj, med drugim tudi zlato plaketo za življenjsko delo ZZB NOB Slovenije.

Miloš Ivančič

Andrej Mohar

13. aprila je v 68. letu starosti umrl Andrej Mohar, dolgoletni urednik slovenskega programa ORF in tajnik Zveze koroških partizanov in prijatelj protifašistične odpo-

ra. Deželni glavar Peter Kaiser je bil ob Moharjevi smrti globoko užaloščen: »Andrej Mohar je s svojim novinarskim delom, pa tudi s svojo angažiranostjo zunaj svojega poklica vedno spodbujal proces razumevanja med nemško in slovensko govorečimi Korošci. S svojim delom je prispeval k zmanjševanju napetosti med narodnima skupnostma. Ni bil dragocen le kot novinar, temveč tudi kot človek, ki sem ga osebnostno poznal in cenil.«

Mohar je svojo novinarsko pot začel pri časopisu Volkswille. Nadaljeval jo je pri Slovenskem vestniku, nato pa je od 90. let prejšnjega stoletja sooblikoval ORF na Koroškem. Kot urednik je pripravljaval radijske in televizijske oddaje za slovensko uredništvo. Bil je pionir pri vzpostavitvi slovenskega jezika na spletni strani avstrijske javne radiotelevizije.

Manjšinska govornica v parlamentu in deželna govornica Zelenih Olga Voglauer je v tiskovnem sporočilu zapisala, da »čeprav ga je kruta bolezen zadnja leta zaznamovala, ni prenehal biti pomemben glas za pravice slovenske narodne skupnosti. Andrej, pogrešali te bomo.«

Andreja Moharja smo še konec februarja letos srečali v Celovcu na demonstraciji za demokracijo in človekove pravice in ga vprašali, zakaj se je udeležil demonstracije. Odgovoril je: »Iz dveh razlogov sem danes tukaj. Prvi je, ker se zanimam za politiko in vidim nevarnost, da se bo desni ekstremizem v Evropi okrepil. Drugi pa je, ker sem tajnik Zveze koroških partizanov in kot tak skušam podati zamisel, da se je treba načelno in temeljito upreti vsakim oblikam narodnega pa tudi socialnega zapostavljanja.«

NOVICE Celovec

Tišina

*V povetrini mesečinski
obstojijo kamni mlinski,
reka v snu zašepeta.*

*Molk se je sesul v globine,
Bog je ustavil strašne mlina
za trenutek ali dva.*

*Po tišini zaveslamo
čez prihuljeno omamo,
tipamo zarasli breg.*

*Mesec se v oblake skrije,
kruti Pan v temo zavpije,
divje se spustimo v beg.*

Edvard Kocbek
(besedilo zasnoval v letih
1942–1943)

SVOBODNA
B E S E D A

www.svobodnabeseda.si

■ V METEŽU ZGODOVINE Karlo Godnič – 2. del

Kratka in tragična pot primorskega domoljuba

Med Slovenci, naseljenimi v Bistrencih, najdemo naslednje priimke: Bajc, Benčič, Fortunat, Furlan, **Godnič**, Gruden, Kutin, Kuzmin, Margon, Nanut, Novak, Parovel, Pegan, Pipan, Pregarc, Sedmak, Sražin, Valenčič, Vižintin in Žbogar. V omenjeni knjigi je v abecednem seznamu primorskih Slovencev iz makedonske vasi Bistrenca v NOV Jugoslavije in aktivistov NOB zapisan tudi Karlo Godnič, nekoliko več pa je napisano o njegovem nadaljnjem narodnopolitičnem delovanju po odhodu iz Makedonije v Bosno vse do njegove smrti leta 1942 v Jasenovcu.

V Bistrencih je sčasoma nastala močna slovenska kolonija. Vsi sledijo dogajanju v svetu, tudi njih udari gospodarska kriza, po Evropi se širi val fašizma in nacizma. Tamkajšnji Primorci tvorijo tudi močno nacionalno skupnost, gojijo slovensko kulturo. Karlo Godnič tako leta 1934 v Bistrencih ustanovi celo slovenski moški pevski zbor in slovensko pesem zanese daleč na jug Jugoslavije. Prvi nastop je zbor imel v tamkajšnji rimskokatoliški cerkvi sv. Jožefa. Z javnimi nastopi so Slovenci tako potrjevali svojo narodno pripadnost.

V istem letu mlado družino Godnič zadene najtežji udarec: sinek umre za malarijo. Karlo je skupaj z ženo leta 1936 zato odšel iz Makedonije. Naselila sta se v Bosni, najprej v vasi Kuljana – Dragočaji blizu Banjaluke, v krajih pod Kozaro, kjer se jima 1. marca 1936 rodi hči Marija (danes 88-letna Mari-

Slovenski moški pevski zbor Bistrenca leta 1934. Karlo Godnič je na sliki prvi z leve, ob njem je žena s sinom Mirkom.

ja Godnič iz Kopra), kmalu pa se tričlanska družina spet seli – leta 1937 oče najde delo na kmetijskem posestvu Plazulje v vasi Grbavica blizu Brčkega.

Zadnja leta, vojna in žalostni konec v Jasenovcu

Karlo Godnič je bil aktiven tudi v Jugoslaviji. Našel je stike s skupino enako mislečih in od leta 1940 je skupaj z enim od tamkajšnjih komunistov – Hamidom Berbičem, krojačem v Brčkem, sodeloval v mnogih akcijah. Začela se je druga svetovna vojna, ko je 6. aprila 1941 nacistična Nemčija napadla Jugoslavijo. Karlo Godnič in Hamid Berbič sta bila aktivista v Brčkem in okolici, organizatorja v pripravah na narodnoosvobodilni boj, žal pa sta bila izdana. Hamida so na begu ubili četniki, Karla Godniča pa je

Srečna družina junija 1938 v Brčkem (deklica spodaj je dveletna Marija Godnič)

ustaška policija 7. januarja 1942 odpeljala v zapor v Brčkem. Po tednu dni mučenja so ga odpeljali naprej v zapor v Slavonski Brod, od tam pa v koncentracijsko taborišče Jasenovac. Po zverinskem mučenju in komaj prebolelem tifusu je moral Karlo Godnič s skupino zapornikov v ledeno mrzli vodi reke Sane postavljati taboriščno ograjo. Omagoval je, zaradi česar so ga ustaši 25.

marca 1942 ubili (o njegovi tragični smrti je pričala sozapornica in članica iste revolucionarne skupine iz Brčkega Štefanija Marvin iz Štandreža pri Gorici, poročena Lovišček in pozneje živeča v Mirnu, sestra Karlove žene), datum smrti pa je zapisan tudi na uradnem pismu Velike župe Posavje, Brod na Savi, poslanem 24. julija 1942 državnemu tožilstvu NDH v Zagreb.

Karlo Godnič v mladih letih

Po vojni so prebivalci Brčkega 12 padlim soborcem »brčanske skupine komunistov«, med drugim tudi Karlu Godniču, postavili spomenik (ki pa je bil v času vojn v začetku devetdesetih let porušen). Njegovo ime je zapisano tudi v knjigi *Brčko i okolina u radničkom pokretu i NOB* v poglavju Refika Piskavice: *SKOJ u Brčkom 1941-1942*.

Na predlog Zveze borcev NOV Jugoslavije sta Ministrstvo narodne obrambe FLRJ ter vrhovni komandant Jugoslovanske armije Josip Broz Tito 29. novembra leta 1950 Karlu Godniču posthumno podelila spomenico v večem spomin in slavo padlih borcev narodnoosvobodilne vojne, leta 1983 pa je prejel še spominsko medaljo za sodelovanje v NOB Makedonije, Grčije in Albanije.(konec)

Vesna Tomc Lamut

■ ZLOČINI OKUPATORJEV Ulica Ghega v Trstu

Nemci obesili 52 slovenskih talcev

Krajevna organizacija ZB za vrednote NOB Hruševje je ob 80. obletnici obešenja krajanov v ulici Ghega v Trstu počastila spomin nanje pri spomeniku pri Bolku. V prijetnem razpoloženju smo se 20. aprila zbrali v prostorih krajevnne skupnosti v Hrenovicah. Med navzočimi so bili predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Postojna Jerko Čehovin, predsednik Območne organizacije SD Postojna Patrik Bole, predsednica Območne enote Društva TIGR – Primorske Bruna Olenik in praporščaki okoliških krajevnih organizacij Zveze borcev za vrednote NOB. Prireditvi je prisostvovala tudi edina še živeča partizanka Gregorčičeve brigade, Anica Cucek, ki šteje častitljivih sto let. Zbrane je pozdravil predsednik KO ZB Hruševje Erik Kranjc. Poudaril je pomen vrednot narodnoosvobodilnega boja, ki jih moramo vselej uresničevati v spomin na pogumne ljudi, ki so dali svoje življenje za našo svobodo. Venec k spomeniku padlim in žrtvam fašizma in nacizma sta položila Stojan Papučarov, prapraneček umorjenih Bolkovih, in Jasna Kramar, članica KO ZB Hruševje. V kulturnem programu so nastopili: učenec Glasbene šole Postojna, harmonikar Enej Lorenzetti, ŽVS Vanda Križaj, Bruna Olenik, Branka Černigoj, Vanda Turk in Ana Horvat.

23. aprila 1944 je nemški okupator zaradi diverzantskega napada na oficirski dom v Trstu, ki se je zgodil dan prej, v ulici Ghega v Trstu obesil 52 ljudi. S pivške-

ga območja so jih obesili 14. Vsi pa so bili aretirani na podlagi pričevanj dveh domačih izdajalcev v dveh različnih rajonih in obdobjih. Pri vseh aretacijah so bili udeleženi primorski domobranci. Za slednje pa tudi za okupatorja so veliko nevarnost pomenili tako imenovani terenci Osvobodilne fronte, ki so bili tako rekoč najmočnejša vez s partizani. Domobranci na Primorskem se neposredno niso bojevali proti enotam NOV, temveč so le ovajali, aretirali in pobijali posameznike, ki so jih ujeli, ko so hodili v patrolje okoli svojih postojank. Pod okriljem nemške policije so ujete kurije in druge aktiviste zasliševali, mučili, pretepali in pobijali. Tako je nemška policija v spremstvu postojnskih domobrancev 3. marca 1944 aretirala aktiviste iz Hrenovic, Landola, Hrašč in Studenca. Po skoraj dveh mesecih strahotnega mučenja v zaporu v Trstu so v ulici Ghega obesili: Rozalijo Bizjak iz Hrašč, Franca Premrla, doma iz Stran, ki je živel v Hrenovicah, Ivana Boleta iz Landola, Janeza Blažiča iz Studenca ter tri Bolkove, Marijo, Franca in Jožka, najmlajšega partizanskega učitelja. Obesili so tudi njihovega sorodnika Stanka Turka - Sergeja. 3. marca 1944 je okupator aretiral tudi Franca Smrdelja iz Hrenovic, ki je bil nato iz zapora v Trstu odpeljan v Dachau, kjer je umrl. Omenjene vasi so takrat spadale v rajon Podgora.

Na območju rajona Postojna okolica so se aretacije začele v začetku

aprila, ko se je drugi izdajalec s sinom pridružil domobrancem. Tako so v tednu pred veliko nočjo Nemci s pomočjo domobrancev izvedli aretacije v Grobiščah, Rakitniku, Orehu in Rakuliku ter aretirane do dva tedna zasliševali in mučili v gradu Prestranek, kjer so Nemci imeli svojo komando. Aretacije so se začele 7. aprila, ko so sredi vasi Grobišče na orehovem drevesu obesili terenca Franca Bizjaka, njegovo ženo pa ustrelili. Naslednji dan so prišli v Orehek in aretirali večje število ljudi, med katerimi je bilo kar deset žensk. Dve so nato zaradi pomanjkanja dokazov izpustili, osem pa so jih odpeljali

najprej v Begunje, nato pa v nemško taborišče v Ravensbrück, od koder pa so se po koncu vojne vse vrnile domov žive, čeprav hudo izmučene. To so bile: Vanda Križaj in njena mati Franciška, sestra Elka in Ivanka Gril, Ljudmila Slavec, Marija Srebotnjak, Ivanka Stegel in Ljudmila Bizjak. Vse štiri moške pa so obesili v ulici Ghega v Trstu, v tedanjem nemškem oficirskem domu. Obešeni so bili Jože Dekleva, Anton Stegel, Alojz Križaj in njegov šestnajstletni nečak Drago Križaj, ki je bil tudi najmlajša žrtev od vseh 52 obešenih talcev. Izdan je bil tudi Franc Blažek iz Koč, ki se je po štirih mesecih par-

tizanstva zelo bolan vrnil domov. Nemci so ga aretirali 8. aprila in ga odpeljali na grad Prestranek. Po osmih dneh mučenja in zaslišanja so ga odpeljali v Trst in ga nato obesili na Proseku. 7. aprila je bil aretiran tudi Venče Ženko, tajnik rajonskega odbora iz Rakitnika, ki je bil po osmih dneh zaslišanja in mučenja na gradu Prestranek odpeljan v Trst, kjer so ga nato obesili v ulici Ghega. V Rakuliku so 9. aprila aretirali tudi Alojza Šabca in Justino Gorjanc, ki so ju prav tako odpeljali na grad Prestranek na zaslišanje. Justina Gorjanc je bila nato skupaj z ženskami iz Orehka odpeljana v nemško koncentracijsko taborišče Ravensbrück, kjer so jo Nemci strahotno mučili. Imeli so jo za lutko, na katero so ščuvali policijske pse. Iz taborišča se je po koncu vojne domov vrnila živa, a povsem uničena, medtem ko so Alojza Šabca 23. aprila obesili v ulici Ghega.

Od 52 obešenih talcev v Trstu jih je bilo največ iz okolice Postojne. Ta kratki zgodovinski oris nam izpričuje dejstvo, da je vsa Primorska po kapitulaciji Italije dihala z enim samim srcem in ciljem osvoboditve izpod tiranov, ki ji 25 let niso dovolili niti govoriti v materinem jeziku na javnih krajih. Pogumni ljudje, ki so skoraj po vseh vaseh ustanavljali odbore Osvobodilne fronte in SPŽZ, so pokazali, da obstajajo vezi močnejše od smrti, to je bila takrat predvsem ljubezen do naroda in domovine.

Ana Horvat

■ ZLOČINI OKUPATORJEV *Družina Likar – 2. del*

Partizanska mama z Otlice

Šmončeva mama ni dolgo razmišljala, kako in kaj. »Grem po otroka. Pripeljala ga bom domov,« je sklenila in nič je ni odvrnilo od te namere.

Otroci so jokali in ji branili, oče jo je rotil: »Ne hodi, še tebe bodo ubili!« Nič. Mama Štefanija je odšla. V zimo, v mraz s snegom, v dušečo meglo.

Brez opreme, brez prevoza. Peš v neznanu. Še tisti večer je prišla do hiše pri Medvedu na Javorniku. Tam je prespala in prosila gospodarja, da bi šel z njo in ji pokazal domačijo pri Škvarči. »Joj, ne hodi nikamor! Nemci so gotovo še tem, bodo še tebe ubili.«

Mama ni genjela (*odnehala*), sina bo spravila domov, da ga tam ne bo pustila, da bi vsaj grob rada videla, je moledovala. Dobrosrčni gospodar je popustil in odšel z njo. Našla sta skupinski grob. Partizani so svoje že pokopali, trupla domačinov pa so bila razmetana okrog hiše. Postreljeni, poklani, ožgani, zverinsko pobiti. Sedeminštirideset jih je bilo v skupnem grobu, samo malo zagrebenih z zemljo. Bolj z golimi rokami kakor s priročnim orodjem sta jih odkopavala. Vsakega je pregledala, še skoraj otroke, zaklane, ustreljene, prebodene skozi trebuh, ožgane. Vsakemu je obrisala obraz s snegom ... »je njen ali ni« ... Štela sta jih. Poslednji je bil njen Pepče. Odgrebla sta ga. Po srajci ga je spoznala. Bil je ves od blata in krvi. Pri studenčku je zajela malo vode v vojaško menažko (porcijo) in mu umila obraz. Ko se je prepričala, da je njen sin, je le še dahnila:

»Oh, ta je, ta!« Pobralo jo je in Medvedov oče je moral še njo obujati s sneženimi obkladki. »Ne boš ga odpeljala,« ji je rekel, »če srečaš Nemce ali domobrance, bodo še tebe!« Ni pomagalo. Oče Medved

je popustil. Mama je bila odločna. Dobili so majhne sani (*smjuke*) in mama je sina odpeljala do Vodic. V višje ležečih predelih Javornika so bili sneg, žled in led. Nižje snega ni bilo, zato sani niso služile svojemu namenu. Med vaščani Vodic je našla usmiljeno dušo, ki je vpregla konjička kar v tiste sani, in mrliški sprevoz je krenil proti Colu.

Vaščani Vodic, začuden, pretreseni in prestrašeni, so nenavaden mrliški sprevoz in jokajočo žensko nemo pričakali ob cesti.

Na Colu je bilo treba spet prositi pomoč vaščane, kajti neznani Vodičar je odvezal svojega konjička in jo urno pobral domov, da bi ušel nemškim in domobranskim zasedam in patroljam. Vsi so ji odsvetovali pot naprej. »Ma kej ste čisto zmešani, če nas dobijo Nemci, bodo vse pobili!« so v en glas zatrjevali prebivalci na Colu. In bila je to čista resnica. Toda pomoči potrebna mama z mrtvim sinom sredi ceste je premagala strah in dvome domačinov. Neznani domačin s Cola je zbral pogum, vpregel konja in pripravil voziček ter sina zapeljal do Škratlna v Gozdu. Tam so ji posodili mali ročni voziček in štirje fantje (še otroci), Matajčkovi in Škratlnovi, so ji voziček s pokojnikom pomagali riniti po cesti čez Binčovše na Kovku. Cesta je bil zadelana z posekanimi debli in zasuta s kamenjem, da bi Nemcem otežili prihod na Goro. Fantje so voziček in truplo ponekod prenašali čez skalovje in drevesna debela. Sama tega ne bi mogla opraviti.

Oče Šmonjč je krsto za sina naročil v Čibejevcu pri stricu Francetu. Sosed Jože Puliški pa je krsto pripeljal domov. »Če ga ne bo prpelala, bo pej za kašnega druga,« so modrovali. Bila je za Pepčeta. Domače je skrbelo, kje hodi mama. Prvi večer je ni bilo. Odšli so k

počitku, spal pa ni nihče. Skrb za mamo je naraščala. Ko je tudi drugi večer ni bilo, je oče Šmonč bolj sebi kakor otrokom dahnil skozi zobe: »Boste videli, tudi mamo bomo izgubili!« Takrat pa pridejo pred hišo. »O, Pepčeta sem pripeljala domov,« je še izustila mama Štefanija in se zgrudila. Še isti večer je mama sina umila in preoblekla v »zahmašno« obleko. Naslednji dan so odšli k župniku na Otlici. »Pohitite, če pridejo Nemci, bo šla cela Otlica,« je dejal zaskrbljeni župnik Albin. Tako so Pepčeta pokopali že na tri kralje, 6. januarja 1944.

Ta podvig z mrtvim sinom je mama Štefanija opravila sredi velike zimske nemške ofenzive. Nemci in domobranci so po vsem območju imeli razpredene zasede in patrolje. Domačini so mnogokrat tvegali lastno življenje, ko so mami pomagali pri prevozu mrtvega sina.

Pokazali so nesebično solidarnost s trpečo materjo, ji pomagali, jo skrivali, hranili, prenočevali in bedeli nad njeno varnostjo.

Toda pri Šmonču na Otlici vojna še ni nehala deliti svojih krivic in jemati svojega davka. Vaščani Gustl Biokn, Mirko Virbov in Ivan Žnidarski so prišli povedat, da tudi sina Angela ne bo več domov. Padel je pri Trnovem nad Gorico. Februarja 1945 so ga pripeljali domov. Snega je bilo čez kolena in gaziti po Trnovskem gozdu z mrtvecem na ramenih je bilo nadčloveško naporno. Župnik Albin je pokopal tudi drugega sina, partizana Angela. Na Otlici, na Kalinovcu, kakor se reče temu kraju. Tam je župnik spravil k zadnjemu počitku mnoge domače in tudi tuje partizane. Ni delal razlik. Nobenemu ni odrekel krščanskega pogreba, vsakemu je brez razlike namenil zadnjo molitev. Le pri pokopu postreljene in zažgane družine

Štefanija Likar, Šmončeva mama z Otlice

Bizjak s Predmeje ni smel sodelovati. 23. februarja 1943 so italijanski vojaki postrelili petčlansko družino Bizjak. Zažgali so hiši in v ogenj zmetali nesrečnike z dveletnim in še ne rojenim otrokom. Župniku so pogreb prepovedali. Tudi običajne krste niso dovolili. Za ostanke zgoarele petčlanske družine je zadostoval lesen zaboj od makaronov (*kišta od pašte*), ki so ga svojci zagreblili na pokopališču. Tak je bil naš župnik. Po končani vojni se mu je »utrgalo«, so vedeli povedati vaščani. »Pogrebno službo na Vtlici« sta tiste čase vestno opravljala Dite Polanski in Danele s Podhruške.

Prišel je čas, ko je tudi Šmončeva mama začutila konec vojne. Razmišljala je, kaj bi še lahko naredila za svoje padle sinove. Oba partizana je pokopala doma, imela ju je na dosegu roke. Vsako nedeljo po deseti maši je lahko na njenem grobu prižgala svečko, položila cvet

ali kar tako pokramljala z njima o novostih tistega tedna. Neke nedelje popoldne, ko je imela mir, se je odločila, da bo padle sinove priporočila Mariji Devici. Sedla je k mizi tam v kotu pod bogkom in z okornoro roko v domačem narečju pisala. Kakor je govorila, tako je pisala.

Priprošnja Mariji Pomočnici

Ti si Marije, jst sm Marije.

Pej svi glih.

Ti si rodila Jezusa, jst sm rodila Jožeta.

Pej svi glih

Tjeb so ga na križ prbil, men so ga Nemci ustrlil.

Pej svi glih.

Ti si pjohna milosti, jst sm pjohna žalosti.

Pej svi glih.

Marije ti me zde tolaži, sej dala sm ti sina dva.

Z njima pridi mi nasproti, kadar odšla s tega bom sveta.

(Ni zanesljivih dokazov o avtorju te pesmi v narečju, zato pravijo – ljudska z Gore.)

V mamo Štefanijo se je naselil mir in spokoj. Sinova je pokopala v domači zemlji in njuni duši priporočila Materi božji. Ni gojila nobenega sovraštva, maščevanju se je odrekla, krivcev ni iskala.

Taka je bila »Šmončeva« mama z Otlice. **(konec)**

Viri: Franc Černigoj, zapisovalec ljudskega spomina z Gore, Gorjani, padli v NOB 1941–1945, in Znamenje na Gori; Janez Švajncer, Logatec 1941–1945; Stanko Petelin – Gradnikova brigada; Siena Blažič, Argentina – Revolucija v Hotedršici; Andrej Bolčina – Spomini 2019.

Andrej Bolčina - Drejče »Zahribarski« z Otlice

■ V SPOMIN *Valentin Kokalj - 2. del*

Zormanov mlin ne ropoče več svoje pesmi

Kokalj je bil globoko veren, izjemno dober in pošten človek, hkrati pa tudi zaveden Slovenec, ki je ljubil domačo zemljo in njene ljudi, slovenski jezik in slovensko pesem. Leta 1941 se je med prvimi v šenčurski občini pridružil partizanskiemu gibanju in organiziranju upora proti neizprosno okupatorju. Sama lega Zormanove domačije, precej samotna ob reki Kokri oziroma Mlinščici ali Rapi, nekoliko odmaknjena od drugih hiš v vasi, je bila kakor ustvarjena za skrivne sestanke, zbiranje hrane in drugega materiala ter za dokaj varno zatočišče prvih borcev in aktivistov. Z ustanovitvijo Odbora Osvobodilne fronte za Visoko in Luže pa se je tudi uradno začelo osvobodilno gibanje na Visokem in v sosednjih krajih. Zormanov mlin je v letih 1941 in 1942 veljal za pomembno partizansko postojanko na tem območju.

V mlin so ljudje dovažali žito za mletje in druga živila ter druge potrebne stvari, ki so jih potem kurirji in aktivisti odnašali ali odvažali partizanom pod Krvavec, Storžič in drugam. Februarja 1942 se je po težkih bojih nad Bašljem v mlin zatekla Kokrška četa; tu se je prav takrat zadrževala tudi skupina bor-

cev Cankarjevega bataljona, ki so prišli sem deloma pred dražgoško bitko in deloma po njej. Dogajanje v mlinu je žal prišlo na ušesa gestapu in 25. februarja 1942 so se nemški policisti sredi dopoldneva pojavili v mlinu. Tineta, ki je bil takrat v Kranju, niso našli. Ko pa se je pozneje vrnil in izvedel za neljubi obisk, se je takoj odločil, da odide v partizane. Z njim sta odšla tudi pomočnik Janez in nečakinja Anči.

Čeprav Nemci mlina niso požgali, temveč le zapečatili, pa je odslej Zormanov mlin, ki je dajal hrano in streho ter vso drugo pomoč prvim okupatorjevim nasprotnikom, za partizane pomenil izgubljeno postojanko. Tine je postal borec Kokrške čete, od 18. junija 1942, ko se je le-ta preoblikovala, pa borec 2. bataljona Kokrškega odreda. Udeležil se je več pohodov, akcij in spopadov s sovražnikom v okolici Storžiča. Toda njegovo partizansko življenje je trajalo le pet mesecev. Julija je bolan celo nekaj dni preživel doma, najprej se je zdravil pri sosedih (Ledrarjevih), nato pa v svojem mlinu.

31. julija se je odpravil nazaj v Kokrški odred. Spremljala sta ga dva tovariša. Toda naslednji dan, 1. avgusta 1942, so jih na Bašelskem

sedlu pod Storžičem, medtem ko so počivali, nenadoma presenetili nemški policisti in žandarji iz Preddvora. Tine je poskušal pobegniti, a ob nesrečnem skoku med begom čez žico za zaščito jelenov si je zlomil nogo. Skril se je v grm, kjer pa so ga policisti našli.

Najprej so ga odpeljali na gestapo v Kranj, kjer so ga zasliševali in mučili, nato pa v begunjski zapor. Tam sta se mučenje in zasliševanje nadaljevala, a kljub hudemu trpljenju Tine ni klonil. V Begunjah, kjer je v tamkajšnji »taborišni knjigi« vpisan pod zaporedno številko 3519, je preživel pet mesecev. 2. januarja 1943 so ga s transportom prepeljali v zloglasno koncentracijsko taborišče Mauthausen, teden dni zatem pa v bližnjo podružnico Gusen, kjer je dobil številko 21011. Umrl je 28.

novembra 1943. Obvestilo o smrti je iz Mauthausna nekaj dni zatem v Kranju prejel njegov brat Nace.

Tragično se je v vojni končalo tudi življenje Tinetove nečakinje Anči Kokalj in mlinarskega pomočnika Janeza Koselja, ki sta v bojih padla že leta 1942, le nekaj mesecev po tistem, ko sta odšla v partizane: janez nad Davovcem pod Krvavcem, Anči pa v Udin borštu. Celotno sosednjo Ledrarjevo oziroma Jerinovo družino pa so Nemci aretirali in odpeljali že dan po Tinetovi aretaciji. Najprej v Goričane pri Medvodah, kmalu zatem pa so jo izselili v Nemčijo, kjer je oče Miha umrl še isto leto. Vojno sta preživele le Tinetova hči Albinca in nečak Edo. (konec)

Danijela Bakovnik

Žalostno usodo pa je po vojni doživela tudi Tinetova domačija, nekdanj tako trden in mogočen Zormanov mlin. Menjavali so se lastniki in nevešči gospodarji, mlin pa je vedno bolj propadal in rešitve ni bilo. Porušenje je bilo neizbežno. Na njegovem zemljišču danes stoji kar osem novih hiš, na katere smo krajani lahko ponosni. S postavitvijo spomenika ob nekdanjem Zormanovem mlinu naj bi sokrajani vsaj simbolično izpolnili tudi Tinetovo zadnjo željo, ki jo je na kraju svojih moči izrekel sojetniku in prijatelju v taborišču Gusen. Želel je namreč, da v domovini poskrbijo za njegov mlin, ki naj z vsem, kar je med vojno prispeval za osvoboditev in pravičnejšo družbo, služi prihodnjim rodovom, še posebej pa mladim ljudem – za spomin in opomin.

■ DOGODKI

Pot ob žici

Letošnjega pohoda se je udeležilo veliko število članov ZZB NOB Slovenije. Med njimi pa so bili tudi tekmovalci v teku trojk mestnega odbora borčevske organizacije. (Foto: Iztok Pipan)

Na letošnji 66. prireditvi Pot ob žici je v treh dneh, od 9. do 11. maja, sodelovalo 37.000 mladih in manj mladih. Ena največjih športno-rekreativnih prireditev v Sloveniji je potekala po skoraj 35 kilometrov dolgi trasi, ki je speljana po območju, kjer je med drugo svetovno vojno stala žičnata ograja italijanskih in zatem nemških okupatorjev. Pohod so začeli otroci iz vrtcev, nadaljevali dijaki, posamezniki, družine in skupine, končale pa so ga trojke v tekmovalnem delu programa. Poleg ohranjanja zgodovinskega spomina vsakoletni pohod ljudi spodbuja k aktivnemu in zdravemu življenju, druženju in skrbi za okolje, v katerem živijo.

S. B.

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagradna križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si

do 15. junija 2024. Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

**Izžrebani reševalci križanke iz
102. številke časopisa Svobodna beseda**

1. Ajda Razpotnik

Kresnice 1a, 1281 Kresnice

2. Irena Ekart

Lovska ulica 17, 2204 Miklavž

3. Marjan Kastelic

Blatnik pri Črnomlju 6b, 8340 Črnomelj

Rešitve križanke:

OBČINSTVO, SIMBOLIST, VAR, BOBEK, OLLI,
VEKA, BAJONET, GOS, SONATA, DREVORED,
SNEG, LESTVENIK, ŠOKEC, ANTENA,
LAMPRECHT, KE, KIDANJE, OG, NO, AGA,
ČESANKA, ASIOP, VALLI, KF, AKANI, OTTA,
ERA, BLANKA, SKANE, ZOBNA KRONA, TAJCI,
ANTAR, ODAK.

Geslo: OSVOBODILNA FRONTA
SLOVENSKEGA NARODA.

SVOBODNA

B E S E D A Je glasilo ZZZB za vrednote
NOB Slovenije za domoljubna, socialna,
gospodarska, politična, zgodovinska in
kulturna vprašanja doma
in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije

Zanj: Marijan Križman, predsednik
Uredniški odbor: dr. Ivan Svetlik (predsednik),
dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Mitja Meršol,
dr. Nevenka Troha, Črt Kanoni

Odgovorni urednik: Janez Alič

telefon: 041 686 322

elektronski naslov:
suzbados.basado@rzh.net.si

Oblikovanie: Vid Brezočnik

Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:

ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

						SVOBODNA BESEDA	NEPROFE- SIONALKA	PROSTOR ZA VALJENJE	JABOLČ- NIK (ŠTAJER.)	TEVE VODITE- LJICA ŠIRCA- ROŠ	SIMON HOČEVAR	GESLO 3	DRAMA KARLA ČAPKA	PREBI- VALCI ASIRIJE	ZOBO- ZDRAVNI- CA	ATOL V TUAMO- TUJU
						AVTO- CESTA										
						GESLO 1										
						SINJSKA VITEŠKA IGRA			PISKA ŠVIGELJ- MERAT							
						HRBTNA STRAN SEKIRE		ZORAN OGRINC		KOZMIČNA RESNICA V VEDANTI RALKA						
						SLOVEN- SKA OTROŠKA PISATE- LJICA		FOSIL, OKAMNINA				PRITISK				
						RAFAEL NADAL	ELITNIK, ELITNEŽ LESKETA- JOČA SE TKANINA									
						ČOPIČ		ŠTEFAN KOROŠEC		TINE LOGAR						
						24 UR				ULOV						
OROŽJE Z DRŽAJEM IN DOLGIM, NEKOLIKO ZAKRIV- LJENIM REZILOM	KOS POHIŠTVA ZA SEDENJE	OTOČJE, ARHI- PELAG	BOGDAN NOVAK	GESLO 2	POBIRA- LEC DACA TI, ON			KAPA, KUČMA V RUSIJI								
							PRESTOL- NIČA GRČIJE			NAČETEK		LOŠČILO				
											ŽELEZOV OKSID					
PREBI- VALEC TRNJA						ZELO STRUPENA SEVERNOAFRIŠKA KAČA, PUŠČAVSKA PURSA ZVONIMIR ROGOZ			ZNAK ZA RENIJ FRANC. IGRALEC DELON		FINSKO JEZERO INARI	VEČ ŽIVALI, ŽIVALI				
OTTO HAHN			ULRICH ZWINGLI SPACENE POTEZE OBRAZA			UDAV	ZNAČAJEN MOŠKI									
							ŽARA									
PRED- PEKEL (NI: NIMB)					ČLAN BUROV REKA V KAMERUNU (IZ JAD)			ZIDARSKA ŽLICA			ZNAK ZA NIKELJ					
								DROBIŽ ERE			ZVESTA ŽIVAL					
SVOBODNA BESEDA	GESLO 4						OP.PEVKA ONDINA KLASINC KATARINA IVANOVIČ			OKRASNA PTICA DVORIŠČ SREDINA SEZONE						
PREBI- VALKE SEDLA NA TOLMIN- SKEM	STANE SEVER							DESNI PRITOK LABE NA ČESKEM								
SLADKOBA						NAPEV, MELODIJA		ČOLN ZA ENEGA VESLAČA								

SPOMINI Alojz Vidic – 2 del

Pregnani z domačije na Srednji Dobravi

Dobravce so za en mesec nastanili v bavarskem gradu Burg Wernfels pri Nürnbergu. Niso mogli verjeti postrežbi: beli prti na mizah, iz loncev se je kadila prava goveja juha ... A pozitivno presenečenje je bilo kratko. Strogi red, disciplina, osornost kaplarjev, nato pa delo, delo, delo. Vmes so bili še v logorju v Poxauu, nato pa so jih premestili v delovno taborišče v Dingolfingu. Alojza in njegovega starejšega brata Staneta so 1. julija 1942 razporedili v tovarno poljedelskih strojev Hans Glas, kjer je po 12 ur na dan služil dele za menjalnike. Nevešč ravnanja s stroji je imel Alojz kar štiri delovne nesreče. Najhujša je bila, ko mu je stroj skoraj odtrgal desno dlan. Imel je zmečkanost zapetj, a se je zdravnik v bližnji bolnišnici zelo potrudil, tako da je bila roka počasi spet uporabna. Tam je bil Alojz skupaj z ranjenimi in bolnimi ruskimi ujetniki, ki jih je obiskovala prijetna Rusinja Vera Rutze in jim iz pekarn, kjer je delala, nosila sladke priboljške. Tudi Alojz je bil deležen te njene pozornosti. Po okrevanju je bil razporejen na manj

zahtevno delo v špenglarijo (kloparsko delavnico).

Na taborišče v Dingolfingu ima Alojz slabe spomine. Ne more pozabiti hudobnega, nečloveškega poveljnika Ebnerja. Zapornikom, ki so s kmetij, kjer so tlačanili, kdaj pa kdaj prinesli priboljške, je namreč vse zmetal v smeti. Ko so bili zaprti v Poxauu, so jetnike natančno zdravstveno pregledali. Tistim, ki so ustrezali arijskim rasnim merilom in so znali za silo nemško, so podelili nemške dokumente in jim omogočili normalno življenje na svobodi. Med temi »srečniki« so bili tudi Hrvatovi z Zgornje Dobrave (oče Janez in sin Jože Bertoncelj sta bila tolmača za nemščino), ki pa so se po vojni temu »privilegiju« odrekli in se vrnili domov. Hrvatov Ivan Bertoncelj je bil medtem doma po memben partizanski komisar z ilegalnim imenom Johan.

Zadnje leto vojne so se morali taboriščniki med zavezniškim bombardiranjem nemških mest in vasi pogosto umikati v zaklonišča. 24. julija 1945 se je iz centralnega taborišča Poxau v živinskih vago-

Alojz Vidic in Mira Hladnik

nih odpravilo proti domu 320 izseljencev iz Gorenjske in Zasavja. Na srečo so se uspeli izogniti eksploziji peklenskega stroja, ki so ga v enega od vagonov nastavili oficirji stare jugoslovanske vojske. Branili so jim vrnitev v domovino, češ da jih bodo komunisti vse pobili. Na jesiški postaji so jih radostno pozdravili partizani. Nato so morali dva dni ostati v Radovljici, da so

jih zdravstveno pregledali. Doma na Dobravi so našli samo še zidove. Kočevarji, ki so med vojno bivali na izpraznjenih dobravskih domačijah, so pokradli in uničili vse, kar se je uničiti dalo. Oče Janez Vidic je leta 1944 umrl v taborišču, mama jih je čakala v domači vasi. Od šestih otrok so vojno preživeli štirje.

Čeprav je imel Alojz uničeno mladost, da se ni mogel redno šo-

lati (ob izbruhu vojne se je nameraval vpisati v gimnazijo), da je moral leta in leta poleg obiskovanja večerne šole garati doma in v službi še zdaleč ni zamorjen človek. Po vojni je deloval na več področjih: kot poveljnik gasilcev na Dobravi, kot predsednik Društva izseljencev za pet krajevnih skupnosti, delal je pri Rdečem križu, v krajevni skupnosti Srednja Dobrava, nekajkrat je organiziral izlet nekdanjih internirancev in Nemčijo, kot poslovilni govornik ali kot praporščak je bil prisoten na skoraj vseh dobrovskih pogrebih. Nenehno se je trudil za napredek celotne skupnosti. Zbral je spomine sotrpinov na izseljenstvo ter jih izdal v dveh knjigah: *Moji spomini ali kako smo s prijatelji preželi drugo svetovno vojno* (2006) in *Spomini izgnancev* (2012).

V Jani (8. 8. 2023, št. 32) ga je novinarka Biba Jamnik Vidic, žena Alojzovega sina Darka, vprašala po življenjskem vodilu. »Bodi dober človek, če pa ne moreš narediti nič dobrega, vsaj škode ne delaj. Pa nič alkohola in cigaret,« ji je odgovoril.

(konec)

■ **DOGODKI** Ljubljana, Orle, Smrečje

Resnica, svoboda, mir

Resnica, svoboda, mir – te tri besede v zadnjem času pogosto izgovarjamo. V Zvezi borcev jih poudarjamo z razlogom, saj smo vsak dan priča potvarjanju zgodovine, zato pa krepitvi neofašizma in neonacizma po Evropi.

»Resnica, svoboda, mir« je glasno odmevalo tudi na naših spominskih prireditvah 4. maja v Smrečju pri Turjaku, 8. maja na Orlah, pa tudi konec marca na volilni skupščini ZZB NOB Ljubljana.

V Smrečju smo se poklonili spominu na 26 zverinsko ubitih vodilnih aktivistov Osvobodilne fronte, uglednih ljudi, ljubljanskih intelektualcev, ki so le nekaj dni pred koncem vojne padli v roke izdajalski politični policiji. Spoštljiv spomin na umorjene je obudil slavnostni govornik Milan Gorjanc. Ob tej priložnosti je povzel številna zgodovinska dejstva, ki jasno pokažejo vso resnico o narodnoosvobodilnem boju in zgodovinskem boju Slovencev za samostojno državo, ki smo ga nekdaj bili skupaj z drugimi jugoslovanskimi narodi. Spomnil je na majorja Švabiča in njegovih tristo srbskih vojakov, izognil se ni niti

Dravski diviziji, ki je pod vodstvom generala Smiljanića maja 1919 zavrnila avstrijske vojske na Koroškem in tako pripomogla, da je del Koroške danes še vedno v Sloveniji.

Orle in spominska slovesnost pri spomeniku 47 padlim borcev v zadnjih bojih za osvoboditev Ljubljane so tudi letos povezali generacije, ki jim ni vseeno, da nekatere ne morejo sprejeti zgodovinske resnice o narodnoosvobodilnem

boju, o njegovih vrednotah, brez katerih se Slovenci ne bi obdržali, in kot velikokrat pravi naš predsednik Marijan Križman, bi on v Kopru govoril italijansko, mi v Ljubljani pa nemško, pa tudi samostojne države Slovenije ne bi bilo. To je na Orlah še posebej poudaril slavnostni govornik Lenart Žavbi, poslanec v državnem zboru. Borke in borci Ljubljanske, Levstikove in Gubčeve brigade, ki so preko Orel

Zbrani v Smrečju ob spoštljivem spominu izdanim in zverinsko umorjenim aktivistom Osvobodilne fronte (Foto: Srečo Knafelc)

Častni pozdrav padlim borcev 8. maja 1945 na Orlah (Foto: Andrej Pengov Bitenc)

prodrali v Ljubljano, so na svojih plečih nosili veliko več kot zgolj štiri leta boja za svobodo. V zgodovini se je med drugo svetovno vojno rodila povojna država. Omenil je ustanovitev Slovenskega narodnega gledališča v Črnomlju, postavljali so se zametki javnega šolskega sistema, v partizanskih bolnišnicah se je gradilo slovensko javno zdravstvo, ki je temeljilo na solidarnosti, tovarištvu in brezmejni požrtvovalnosti. Svoj nagovor je Lenart Žavbi končal s pozivom, da mora partizanski boj v Sloveniji ostati večni. Svoboda in mir nista samoumevna. Z vsemi silami se moramo upreti neofašizmu in neo-

nacizmu, ki sta na pohodu.

Še posebej se to kaže v Italiji, kjer je predsednica italijanske vlade Meloni na slovesnosti pri fojbi na Bazovici o narodnoosvobodilnem boju in slovenskih partizanih izrekla besede, ki jih ni vredno ponavljati. Za ilustracijo pa še dejanje tržaškega župana, ki je s pomočjo somišljenikov sprejel odlok, s katerim je 12. junij 1945 razglasil za dan veselja, sreče, zadovoljstva in svobode, ker je Trst zapustil zadnji partizan. O tem nas je na volilni skupščini ZZB NOB Ljubljana podrobno seznanil predsednik Marijan Križman.

Meta Verbič

■ **DOGODKI** Gemona (Humin)

Spomin na partizanska zdravnika

20. aprila je bila v Gemoni del Friuli (Humin) zanimiva prireditev, posvečena spominu na dr. Sigismunda Osserja s partizanskim imenom Paolo in na njegovo ženo Luiso Celotti, zdravnico iz Humina, s partizanskim imenom Saša. Oba sta med vojno delala kot partizanska zdravnika v Brdih, skrbela pa sta tudi za civilno prebivalstvo. Dr. Osserja so marca 1945 ubili nemški vojaki pod Brezovkom. Pokopali so ga na kožbanskem pokopališču. Po vojni je žena skupaj z ZB NOB iz Brd poskrbela za pre-

stavniki KO ZB Brda Danilo Bašin, Žarko Cukjati, Karlo Passoni in Žarko Kodermac, ki je pozdravil prisotne, prenesel pozdrave župana Franca Mužiča in se zahvalil za povabilo. Na grobnico Osserjevih so položili šopek cvetja s slovensko trobojnico.

Sledilo je pričevanje Edeka Osserja o očetu in mami in njunem prispevku med narodnoosvobodilnim bojem, tudi v Brdih. Velikokrat obišče spominsko obeležje pod Brezovkom, posvečeno njegovega očetu, na kraju, kjer je padel.

Predstavniki ANPI Gemona - Venzone, Lorenzo Londero – predsednik ANPI Gemona - Venzone, Ivo Del Negro, predsednik ANPI Val del Lago, Edek Osser, Žarko Kodermac, Karlo Passoni in Žarko Cukjati (od leve proti desni)

kop v Manzano. Zdaj sta oba pokopana na pokopališču v Huminu, v grobu družine Celotti.

Organizatorja prireditve sta bila ANPI Gemona - Venzone in Val del Lago v sodelovanju s sinom dr. Sigismunda Osserja, Edekom Osserjem (nekdanji novinar na RAI). Dogodka so se udeležili tudi pred-

Ob tej priložnosti so udeleženci navezali kar nekaj stikov in morda tudi smernic za nadaljnje sodelovanje. Vsekakor pa je bil Edek Osser zelo zadovoljen in vidno ganjen, da so se te spominske prireditve udeležili predstavniki iz Brd.

Milena Beguš, foto: Danilo Bašin

■ **DOGODKI** Črnuče

Srebrna plaketa Alenki Velkavrh

Združenje borcev za vrednote NOB Črnuče je 23. aprila pripravilo slovesno proslavo ob dnevu upora proti okupatorju. Letos mineva že 83 let od takrat, ko se je slovensko ljudstvo uprlo okupatorju in sestavilo znani program Osvobodilne fronte, ki so ga pripravili vodilni slovenski izobraženci. To ni bil začetek boja proti okupatorju, to je bil začetek boja za svobodo.

Predsednik ZB Črnuče Rudi Vavpotič je pozdravil številne navzoče krajanke Črnuč in vse goste. Ob tej priložnosti je v imenu Zveze združenj borcev NOB Slovenije podelil srebrno plaketo mag. Alenki Velkavrh, pomočnici ravnateljice v Osnovni šoli narodnega heroja Maksa Pečarja Črnuče (na sliki), ki že dolga leta prizadevno sodeluje pri ohranjanju vrednot in kulturne dediščine narodnoosvo-

bodilnega boja ter vključuje mlade rodove v priprave šolskih nastopov na prireditvah, ki jih organizira ZB NOB Črnuče.

Slavnostni govornik na prireditvi je bil polkovnik Miha Butara. V svojem govoru je poudaril, da s tem praznikom slavimo odpornost in partizanstvo, saj smo se Slovenci v polpretekli in novejši

zgodovini dvakrat uprli okupatorju in s tem dosegli svobodo in samostojnost.

Sledil je kulturni program, v katerem so sodelovali pevski zbor KUD Svoboda Črnuče, pevski zbor Osnovne šole narodnega heroja Maksa Pečarja, glasbeni duet in recitatorji učencev osnovne šole in recitatorji, članici ZB. Prireditev je sklenil oktet Deseti brat, ki je s svojim petjem slovenskih pesmi zaokrožil celotno proslavo.

Na prireditvi je bilo poleg prapora ZB NOB Črnuče še enajst praporov sosednjih združenj, društva Sever in Združenja slovenskih častnikov. Vsem, ki so sodelovali pri pripravi prireditve, njihovim vodjem in izvajalcem se iskreno zahvaljujemo.

Marija Plazar

■ **DOGODKI** 27. april

Dan upora proti okupatorju

Ob dnevu upora proti okupatorju je predsednica Republike Slovenije Nataša Pirc Musar k spomeniku pri Vidmarjevi hiši (na sliki), kjer je bila ustanovljena OF, položila venec v spremstvu predsednika ZZB NOB Slovenije Marijana Križmana. Vence so položili tudi predstavniki Mestne občine Ljubljana na čelu z županom Zoranom Jankovičem ter predstavniki strank. Delegacija ZZB NOB Slovenije je 27. aprila položila venec tudi pri grobnici narodnih herojev.

Foto: Iztok Pipan

